

Netolerujme nenávisť

Lýdia Kokavcová, šéfredaktorka

Relativizovanie hodnôt a pojmov je príznačné pre slovenskú verejnosť už dlhý čas. Iba tak sa dá vysvetliť vstup ĽSNS do komunálnej a vrcholovej politiky, iba tak je možné, že na zvyškoch extrémistickej strany začali cudzopasíť bývalí stranícki kolegovia Mariana Kotlebu – a sú úspešní. A navyše učenliví.

Prešli roky, kým Kotleba pochopil, že ak chce dobyť parlament, nesmie sa viac verejne ukazovať v gardistickej uniforme. No jeho prívrženci potrebujú to divadlo, chcú vidieť známe znaky a symptómy. Politika je predsa vizuálna. Preto ĽSNS stále ukazuje rasovú nenávisť, rovnako ako keď jej členovia so želaním „bielych Vianoc“ kedysi opúšťali mítingy s občanmi. Zneužívajú vraždu ženy v Michalovciach na burcovanie proti Rómom. Podobne ako pred rokmi v Šarišských Michalánoch, Zlatých Moravciach či Medzilaborciach. Nenávisť funguje.

Bývalí kolegovia najznámejšieho slovenského extrémistu zvolili inú taktiku. V oblekoch a z príhovorov na internete odkazuje hnutie Republika svojim sympatizantom, že oni nie sú tými, ktorými boli kedysi. Pritom len pred niečo vyše dvomi rokmi si Milan Uhrík, Ondrej Ďurica či Milan Mazurek užívali frenetický potlesk priaznivcov ĽSNS na predvolebných mítingoch. Za jedným stolom s Kotlebom hlásali bludy, iluzórne návody na zlepšenie života. Vyštiepenie z EÚ, vlastná armáda, heroizácia vojnového zločinca Jozefa Tisa. Nechýbalo tradičné označenie SNP za „boľševický puč“. Napokon, Uhrík bol riaditeľom Úradu Banskobystrického samosprávneho kraja, keď kotlebovci vyvesili v deň 71. výročia SNP na budovu čieru zástavu.

Mení sa čas, aktéri zostávajú a pretierajú donedávna hnedú farbu. Extrémistické hnutie Republika si tento rok oficiálne pripomenulo SNP. Podpredseda Miroslav Suja v nažehlenej košeli pri hrobe neznámeho ruského vojaka na Kochlačke pri Detve tvrdil, že tam chodí pravidelne od 90. rokov. Za celý čas sa tým nikdy nepochválil.

Našou povinnosťou je udržiavať historickú pamäť a stále ju pripomínať. Tento proces sa nikdy nekončí. Znaky nenávisťi a extrémizmu sú vždy tie isté a my sa nesmieme dať oklamať. Rovnako nemôžeme schvaľovať ani tých, ktorí extrémizmus priamo nehlasajú, ale akceptujú ho či tolerujú. Nenávisť a radikalizmus tak povyšujú na čosi, čo je normálne – a šíria to ďalej. Je absurdné, ak strana, ktorá si hovorí, že je „demokratická“ alebo „sociálnodemokratická“, spolupracuje s kryptofašistami z hnutia Republika.

Aj takto si radikalizmus nachádza cestu k masám. Ľudia ospravedlňujú, relativizujú a prižmurujú oči. Kto iný, ak nie my, antifašisti, nesmieme prijímať takéto kompromisy. Zostávame sami sebou a učme to aj tých, ktorí to nevedia alebo na to už zabudli.

Jeden z posledných účastníkov SNP a mimoriadne aktívny člen ZO SZPB v Banskej Bystrici, Vladimír Strmeň, si začiatkom roka prevzal z rúk prezidentky Zuzany Čaputovej vysoké štátne vyznamenanie, Rad Ľudovíta Štúra II. triedy za mimoriadne zásluhy o demokraciu a jej rozvoj, ľudské práva a slobody a ich ochranu. Za všetkých čitateľov Bojovníka mu srdečne blahoželáme!

foto: FB prezidentky SR, Zuzany Čaputovej

A čo na to neznámy vojak?

Martin Krno

Foto: Ladislav Skrak

Pôvodne sa malo odhalenie centrálného pietneho miesta v Bratislave, respektíve ako sa vyjadril vo svojom prejave jeden z ústavných činiteľov, „otvorenie Hrobu neznámeho vojaka“, konať v predvečer viaňajšieho Medzinárodného dňa vojnových veteránov. V onen deň, teda 11. novembra, sa tam však ešte kopili hromady dlažbových kociek.

Reparát sa tak udial až 6. decembra. Súčasnému kabinetu Eduarda Hegera, poverenému dočasne vládnuť, však slúži ku cti, že uskutočnila to, čo sa nepodarilo jej jedenástim predchodkyňiam. Zrejme im chýbala vôľa. Najďalej pokročila vláda Petra Pellegriniho, ktorý vyčlenil pre Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy spolu 820-tisíc eur. Aj sa začalo s intenzívnym hľadaním vhodnej lokality, ale vtedajší premiér vládol príkrátko.

Opäť na bočnej koľaji

Náš Zväz už v roku 1993 po zrode samostatnej Slovenskej republiky inicioval vytvorenie takéhoto pietneho miesta, spolu s obnovou pamätníka Milanovi R. Štefánikovi. Aj s tým si dali prvé vlády načas. No tridsať-tiročné „úsilie“ o zriadenie Hrobu

neznámeho vojaka nemá v strednej Európe obdobu.

Pozvanie na slávnostný akt prišlo do sídla SZPB v poslednej chvíli. Iniciátor-neiniciátor, mali sme problém dostať sa cez kordón bezpečnostných zložiek na miesto ceremónie. Zopakoval sa tak scenár terajšieho ministra obrany v demisii pri podobných podujatiach, napríklad vlani na oslavách 78. výročia SNP v Banskej Bystrici. Podľa starého skalického porekadla: „Jenom pro nás a pro naše detky.“ Účasť širšej, ťažšie kontrolovateľnej verejnosti bola opäť nežiaduca. Len aby sa zase nenašiel ktosi, kto im z duše povie, čo si o nich myslí... A jeden taký sa aj našiel.

Tentoraz to však ľudia z okruhu Jaroslava Naďa dotiahli do partajnej perfektnosti. S výnimkou predsedu parlamentu a vojenských funkcionárov boli v oficiálnej delegácii iba členovia vlády za hnutie OĽaNO a vedúci prezidentskej kancelárie Metod Špaček, ktorý prečítal posolstvo nemocnej Zuzany Čaputovej. Viaceré médiá si prítomnosť osôb na mieste ani neoverili a publikovali úryvky z prejavu o vojne a mieri, ktorý údajne predniesla hlava nášho štátu.

Veniec SZPB asi nežiaduci?

Pietny akt otvárali a zakončovali duchovní katolíckej a evanjelickej

cirkvi z Ozbrojených síl SR. Padli pritom poznámky typu: „A to sme náboženský či laický štát?“ alebo „Čo ak ten padlý hrdina bol, nedajbože, ateista či žid?“ Na záver sme sa ešte mali všetci pomodliť Otčenáš tak, „ako nás to Pán naučil“. Mnohí účastníci však vtedy asi neboli v škole.

Zaujímavá bola aj dramaturgia pietneho aktu. Ešte pred začiatkom akcie prišli za nami zriadení z ministerstva obrany. Vraj máme pochopiť, že už je prítomie a december, a že keby tu chcel každý klásť kvety, ceremónia by sa nepatrične natiahla. Znamená to, že v oficiálnej časti k pomníku napochodujú iba ústavní činitelia.

Keďže sme zaregistrovali viacero predstaviteľov rozličných vojenských združení, vyjadrili sme s touto požiadavkou pochopenie. Neskôr sa však ukázalo, že veniec mal len SZPB a zrejme iba preň by páni politici nestihli doma večeru. Ešteže sme sa stačili dodatočne pokloniť pred „čerstvým“ hrobom krátko predtým, ako vojaci zvinuli červený koberec.

Pol milióna visí vo vzduchu

Z prejavu Borisa Kollára sme sa dozvedeli podrobnosti o tom, ako naši predkovia bojovali raz proti Turkom, potom zase na ich strane, ako

(Pokračovanie na str. 3)

Štátne vyznamenania aj odbojárrom

Ján Rohár, Braňo Ondruš

Vysoké štátne vyznamenania udelila prezidentka Zuzana Čaputová pri príležitosti 30. výročia vzniku Slovenskej republiky. Medzi dvadsiatimi ôsmimi ocenenými sa objavili aj dvaja členovia SZPB, Vladimír Strmeň a Ján Paľovský. Keďže druhý menovaný zomrel len nedávno vo veku 103 rokov, dostal Rad Ľudovíta Štúra I. triedy in memoriam.

Počas poslednej návštevy členov SZPB Ján Paľovský zaujímavým, no bez pátosu rozprával o svojich hrdinských činoch. foto: Ján Rohár

Účastník druhej svetovej vojny a SNP, Ján Paľovský, bol suverénne najstarším členom ZO SZPB Jána Bulíka v bratislavskej Petržalke. Ešte koncom októbra sme ho ako členovia výboru ZO navštívili priamo v domove seniorov v To-

mášove, aby sme mu odovzdali Pamätnú medailu ministra obrany SR k 75. výročiu SNP a skončenia druhej svetovej vojny.

Čulý až do konca

Stretli sme tam vitálneho dôchodcu, ktorý ani náhodou nevyzeral na svoj neuveriteľný vek. Ťažko dnes môžeme uveriť, že už nie je medzi nami človek, ktorý sa ešte na jeseň tešil pomerne dobremu zdraviu napriek tomu, že celý život neužíval takmer žiadne lieky. Zdravotná sestra nám s úsmevom na tvári povedala, že ona sama „ich uživa viac než on“.

Pokojne sediac vo svojom kresle spomínal na udalosti, ktoré prežil. Napriek tomu, že sa aktívne zúčastnil na bojoch v Povstaní a na východnom fronte, nikdy nevystrelil z pušky. Jeho úloha ako rádiotelegrafistu bola iná a kľúčovou sa stala počas SNP, keď dostal na starosť pripraviť rádiotelegrafickú spojovaciu sieť a šifrovacie kľúče. Rádiostanicu postavil aj v Harmanci a neskôr pripravil rádiové spojenie aj pre povstalecký štáb na Donovaloch. Práve za tieto činy mu prezidentka udelila Rad Ľudovíta Štúra I. triedy.

Počas svojho rozprávania nám Ján Paľovský priblížil aj povojnové časy, keď dlhé roky pôsobil v rozličných funkciách v rámci poštovej služby. Isté obdobie bol dokonca starostom obce Rimavská Baňa.

Je len na škodu, že prezidentka a jej tím si v súvislosti s vyznamenaním nespomenuli na Jána Paľovského v čase,

keď žil. Oceneniu naživo by sa iste veľmi potešil. Aktívnych účastníkov Povstania z roka na rok ubúda, cenné je každé stretnutie s nimi. Azda Zuzana Čaputová v budúcnosti prihliadne najmä v prípade vojnových veteránov aj na časový faktor.

S neodmysliteľnou harmonikou

Druhého vyznamenaného, Vladimíra Strmeňa (narodený r. 1928), netreba čitateľom našich novín osobitne predsta-

Aj na premiére filmu o jeho povstaleckej anabáze Vlado Strmeň tradične zahral na harmonike. foto: Braňo Ondruš

vovať. Veď jeho povstalecké hrdinstvo sa dokonca stalo námetom aj pre hraný film, ktorý pred dvoma rokmi uviedol režisér Juraj Štepka a vtedajší generálny riaditeľ Múzea SNP, Stanislav Mičev.

Husák si zaslúži objektívne zhodnotenie

Katarína Frišová, tajomníčka ObIV SZPB Bratislava

Foto: Ladislav Skrak

Za „najväčšieho slovenského štátnika“ označil Gustáva Husáka docent Eduard Chmelár na stretnutí členov SZPB a ostatných občanov pri hrobe bývalého prezidenta ČSSR na cintoríne v Dúbravke. „Napriek mnohým chybám,“ dodal historik a politológ, „ktorých sa ako politik dopustil“.

Podujatie usporiadala pri príležitosti 110. výročia narodenia doktora Husáka oblasť organizácia SZPB Bratislava v spolupráci s Klubom Nového slova a inštitútom ASA. Prítomní boli aj predstavitelia Matice slovenskej a Slovensko-ruskej spoločnosti.

Spomienka na rodáka z Dúbravky

Spomienkové zhromaždenie otvoril predseda ObIV SZPB Martin Krno, ktorý pripomenul, že členovia nášho Zväzu si na Husákovi vážia najmä jeho fe-

nomenálny podiel na príprave ozbrojeného Povstania proti ľudáckemu režimu, kolaborujúcemu s nacistickým Nemeckom.

Husák sa mimoriadnym spôsobom zaslúžil o to, že si v lete 1943 za jeden stôl sadli antifasisticky zmýšľajúci predstavitelia, pôvodne zo znepriatelených táborov, a už v decembri prijali zásadný historický dokument – Vianočnú dohodu. Súčasne založili Slovenskú národnú radu a odštartovali rozhovory s ďalšími demokraticky orientovanými činiteľmi zo spoločenskej a eko-

nomickej sféry či z armády. Prítom aj politickí rivali z Demokratickej strany uznávali, že akýmsi hlavným motorom rozbehu ďalších udalostí bol práve Husák, ktorý mal vtedy iba 30 rokov!

S emotívnymi spomienkami na stretnutia s dr. Husákom vystúpila bývalá partizánka Anna Bergerová, ktorá sa po druhej svetovej vojne presťahovala do jeho rodnej obce, Dúbravky.

Otec federácie sa stal prezidentom

Eduard Chmelár ako hlavný rečník vyzdvihol predovšetkým Husákov dlhodobý a neúnavný zápas o dosiahnutie rovnoprávného postavenia Slovákov v spoločnom štáte s Čechmi. Aj za tieto snahy ho bývalá štátostrana označila za buržoázneho nacionalistu, dlhé mesiace ho kruto vypočúvali, no nezlomili. Svoj cieľ zavŕšil po prepustení z väzenia a rehabilitácii, keď s kolektívom odborníkov vypracoval a presadil model československej federácie.

Napriek tzv. normalizácii a perzekúciám politických oponentov Slovensko aj vďaka prezidentovi Husákovi dosiahlo nebývalý rozvoj po všetkých stránkach a zvyšovanie životnej úrovne širokých mas obyvateľstva, konštatoval člen SZPB, skonštatoval Eduard Chmelár. Na základe ústavného zákona sa 1. januára 1969 zrodila SSR, čo po 24 rokoch výrazne uľahčilo kultúrne rozdelenie

Pri hrobe Gustáva Husáka v bratislavskej Dúbravke. Zľava A. Bergerová, M. Krno, O. Gáfriková, V. Husák s manželkou, E. Chmelár.

ČSFR a vznik samostatnej Slovenskej republiky.

Prednáška Michala Macháčka zaujala

Inštitút ASA, Klub Nového slova, Liga pre národnú a sociálnu záchranu a ObIV SZPB zorganizovali 12. januára verejnú diskusiu na Gunduličovej ulici v Bratislave. S mimoriadne zaujímavou a netriviálnou prednáškou vrátane videoprojekcie vystúpil mladý český historik Michal Macháček, autor knihy *Gustáv Husák*.

V preplnenej sále priblížil prítomným tohto politika a štátnika aj po tej menej známej, osobnej stránke. Poukázal na rozdielne postoje českej a slovenskej spoločnosti k Husákovi. Podotkol, že mladá generácia ho vníma oveľa menej, resp. ho po dlhých rokoch čierno-bielej propagan-

dy hodnotia pomerne negatívne a vznikajú nepravdivé mýty. Práve preto si nielen on, ale aj ďalší bývalí funkcionári v niekdajšom Československu zaslúžia objektívne historické bádanie.

Do debaty sa viackrát zapojil predseda Klubu Nového slova prof. Jozef Lysý, predstaviteľ ASA prof. Martin Muránsky a moderátor podujatia Juraj Janošovský, ktorí reagovali aj na otázky a pripomienky z publika. Na akciu prišli tiež viacerí členovia SZPB vrátane podpredsedu ÚR Jozefa Ťažkého a predsedu ObIV v Bratislave, Martina Krnu.

Na spomienkovom stretnutí v Dúbravke aj na záver debaty v sídle ASA sa prítomným za účasť a slová uznania poďakoval syn bývalého prezidenta ČSSR Vladimír Husák. Záznam z diskusie je prístupný na www.noveslovo.eu.

Hana Gregorová a Ladislav Vrteľ

Rad Ľ. Štúra II. triedy in memoriam za mimoriadne zásluhy o ľudské práva a slobody udelila prezidentka spisovateľke, osvetovej pracovníčke a obhajkyňi emancipačných snáh žien, Hane Gregorovej (1885–1958). Po smrti manžela, známeho prozaika a dramatika Jozefa Gregora-Tajovského sa v roku 1940 presťahovala do Prahy, kde sa zapojila do protifašistického hnutia.

Pribinov kríž I. triedy za kultúrny rozvoj najmä v oblasti heraldiky získal Ladislav Vrteľ (1953). O.i. navrhol súčasný štátny znak a vlajku SR. Členovia SZPB ho poznajú z cyklu prednášok o používaní fašistickej a nacistickej symboliky v dnešných podmienkach, vrátane emblémov LSNS. Hoci išlo o udeľovanie ocenení pri príležitosti okrúhlyho výročia vzniku SR, bol paradoxne tento významný heraldik spolu s bývalým prezidentom Michalom Kováčom (1930–2016) jediným oceneným, ktorý sa podieľal na vytvorení slovenskej štátnosti pred tromi desaťročiami.

Verejná diskusia s historikom Michalom Macháčkom, zľava J. Lysý, J. Janošovský, M. Macháček a M. Muránsky.

A čo na to neznámy vojak?

(Dokončenie zo str. 1)

sa slovenským husárom pod vedením Andreja Hadíka pred 260 rokmi podaril husársky kúsok a dobyli Berlín. Až v poslednej vete odznelo, ako sa naši predkovia zúčastnili aj druhej svetovej vojny a SNP.

Eduard Heger a Jaroslav Nad' ďakovali za postavenie pomníka kade-komu, aj „nášmu pánovi ministromi financií“ (hoci peniaze naň vyčlenila už Pellegriniho vláda), no SZPB nespomenuli. Vlastne ani nás nik neprivilal. Naši odbojáři Anna Bergerová a Karol Kuna tam opäť boli iba pre formu. Ako to teda ministerstvo obrany myslí s novopodpísanou dohodou o spolupráci so Zväzom?

Pred rokom sme v dvoch článkoch Bojovníka písali, že v prípade vytvorenia Hrobu neznáameho vojaka sa SZPB malo podieľať na výberovom konaní a práci expertnej komisie. Na rokovania nás však nepozývali, o rozhodnutiach sme sa dozvedali partizánskym spôsobom až dodatočne. Napríklad o tom, že spomínaných 820-tisíc eur zrazu preforsírovali z bratislavského magistrátu na účet Starého Mesta, kde vtedy ešte trónila starostka Zuzana Aufrichtová, nominantka vládnej koalície. Vypísala súťaž na dielo v hodnote 320-tisíc eur.

Kosti pod dlažobnými kockami

Čosi malo ísť na úpravu okolia, objavili sa nové dlaždice.

Kde sa však zatúlal zvyšok finančného balíka? Vo vzduchu visí aj ďalšia otázka: Prečo sa zrazu rozhodli situovať hrob do úzkeho priestoru medzi dunajským nábrežím a jednou z najhlučnejších ulíc hlavného mesta? Negatíva sa potvrdili hneď na otváracom ceremoniáli, keď počas dopravnej špičky vyzváňala jedna električka za druhou. A to by tam mali chodiť zahraničné delegácie s autami a vencami, a televízne štáby. S publikom sa očividne nepočíta.

Aspoňže sa upustilo od pôvodnej myšlienky, aby pamätník predstavovala zväčšenina meča z Blatnice, o ktorom ani nevieme, komu v predveľkomoravskom období patril a proti komu s ním bojoval. Z dvadsiatich štyroch návrhov zo Slovenska a Česka napokon vyhral model sochára Mareka Kvetána. Levitujúci (vznášajúci sa) kruh má symbolizovať vojenský štít padajúci alebo opierajúci sa o zem, doplnený o motív večného ohňa – svetelného lúča.

Pod dlažobné kocky uložili truhličku s kosťami príslušníka 1. čs. armádneho zboru, ktoré objavili v roku 1997 v Duklianskom priesmyku a doteraz ich uchovávali vo Vojenskom múzeu vo Svidníku. Keď sme vo večerných hodinách a po prežitých dojmach sklamaní odchádzali z Rázusovho nábrežia, ktosi potichu zanôtil známy verš z piesne Karla Kryla: „A čo na to neznámy vojak?“

Odhalenie pomníka nad Hrobom neznáameho vojaka s levitujúcim kruhom večnosti.

Odhaleniu pomníka asistovali premiér Eduard Heger, predseda NR SR Boris Kollár a minister obrany Jaroslav Nad' (zľava).

Prví položili veniec k Hrobom neznáameho vojaka veteráni 2. svetovej vojny, zľava Karol Kuna, Anna Bergerová a Branislav Tvarožka.

Pamätník Hrob neznáameho vojaka

Odhalenie: 5. decembra 2022

Miesto: Rázusovo nábrežie, Bratislava

Autor: Marek Kvetán (sochár, nar. 1976) a Juraj Blaško (grafická spolupráca)

Materiál: Bronz

Forma: Kruh s motívom večného ohňa uprostred

Text na pamätníku: „Sú ako bratia tu, čo padli bezmenní, a preto všetci majú jedno meno: neznámy vojak.“

Delegácia SZPB sa dostala k pomníku až po skončení slávnostného zhromaždenia. Zľava Martin Krno, Anna Bergerová, Viliam Longauer. Karol Kuna a Ivan Pasternák.

Hroby neznámeho vojaka vo svete

Branislav Balogh

Špecifickým prvkom národnej pamäti je tzv. protokolárne pietne miesto. V bežnej reči ho poznáme ako Hrob neznámeho vojaka. Jeho vznik sa v modernej dobe po prvej svetovej vojne spája s úsilím štátov utvrdiť vlastenectvo. Inštitucionalizovaním trúchlenia a spomínania na hrdinstvo predkov a spoluobčanov sa posilňovalo povedomie o hodnotách, za ktoré a proti ktorým sa bojovalo.

Keďže milióny príbuzných nemali pred sto rokmi prostriedky na návštevu skutočných miest, kde v prvej svetovej vojne padli ich príbuzní, Hrob neznámeho vojaka im poskytol miesto na spomienky. Tam mohli aj fyzicky oplakávať svojich blízkych. Zo psychologického hľadiska prinášalo pietne miesto pomyselnú nádej, že ten neznámy je práve ich príbuzný.

Myšlienka zo 16. storočia

Prvý Hrob neznámeho vojaka vznikol v roku 1592 ako pamiatka na tých, ktorí padli pri obrane kórejského mesta Čindžu proti Japoncom počas Imdžunskej vojny (skončila sa víťazstvom Kórey a výsledkom bolo stiahnutie sa Japoncov z Kórejského polostrova). V Európe bol prvý pomník postavený v dánskom meste Fredericia na pamiatku neznámych vojakov padlých v Šlezvickej vojne v roku 1849.

Moderná myšlienka vytvoriť Hrob neznámeho vojaka však pochádza z obdo-

Fredericia Dánsko, prvý hrob neznámeho vojaka v Európe. foto: archív redakcie

bia prvej svetovej vojny. V roku 1916 vojenský pastor David Railton navrhol, aby sa uskutočnil pohreb „neznámeho vojaka“ za padlých počas prebiehajúcej vojny. Myšlienka sa zapáčila britskému premiérovi Davidovi Lloydovi Georgeovi, ktorý v nej videl aj silný mobilizačný rozmer. V rámci upevnenia vlastenectva vyhlásil: „Kenotaf (symbolický náhrobok, pozn. red.) je dôkazom nášho národného zármutku: Hrob neznámeho vojaka je prejavom nášho smútku ako jednotlivcov.“

Spojené kráľovstvo

V Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska sa Hrob neznámeho britského bojovníka nachádza vo

Westminsterskom opátstve, mieste posledného odpočinku britských panovníkov. Miestom sa snažil premiér David L. George a kráľ Juraj V. zdôrazniť význam vojnových obetí. Ostatky neznámych vojakov padlých na viacerých francúzskych bojiskách boli exhumované vo Francúzsku 8. novembra 1920 a so všetkými poctami prevezené do Veľkej Británie. Úctu im ešte pred nalodením vzdal osobne maršal Ferdinand Foch, vrchný veliteľ spojeneckých síl. Štátny pohreb sa konal vo Westminsterskom opátstve presne 11. novembra 1920 za účasti kráľa Juraja V. a mnohých

Westminster – Hrob neznámeho vojaka. foto: archív Westminster Abbey

významných hostí. Dodnes je to jediný štátny pohreb neznámej osoby, resp. skupiny osôb v dejinách britskej monarchie.

Na mieste uloženia ostatkov je osadený žulový náhrobok z belgického čierneho mramoru, jediný v celom opátstve, po ktorom je zakázané chodiť. Na náhrobku zarovno s podlahou je vytesaný dlhší pohrebný nápis, končiaci sa slovami: „Pochovali ho medzi kráľmi, lebo robil dobro pre Boha a jeho dom.“ Kenotaf je dômyselným spojením jednoduchosti a dôstojnosti a vyhľadávaným miestom pre oficiálne pietne akty. Veniec pri ňom položilo už sedemdesiat hláv štátov.

Československo

Nový štát Československá republika sa usiloval vybudovať svoje vlastné vojenské tradície, ktorými by sa zároveň dištancoval od Rakúsko-Uhorska. Na to mu poslušil obraz hrdinstva legionárov. Práve preto sú do Hrobu neznámeho vojaka, zriadeného v roku 1922 v kaplnke Staromestskej radnice, uložené ostatky neznámeho legionára, ktorý padol v bitke pri Zborove. Miesto vybrali pre jeho centrálnu polohu, podľa vzoru Francúzska. Pokloniť sa neznámy padlým chodili zahraničné delegácie až do roku 1941.

Nacisti si uvedomovali, že hrob zosobňuje vojenské tradície bývalého Československa, resp. Čechov. Karl Hermann Frank v snahe oslabiť vôľu národa vydal

Praha – Hrob neznámeho vojaka. foto: archív AČR

pokyn, aby ich presunuli. Dostali sa do Terezína, kde sa ich stopa stráca. Historik Viktor Šimek spomína: „Na rozdiel od Wehrmachtu, ktorého príslušníci mali úctu k ostatkom na úrovni vojaka k vojakovi, ba im salutovali, až Waffen-SS ich vnímali čisto ideologicky.“

Hrob sa obnovil v roku 1949. Keďže legionári bojovali v sovietskom Rusku proti boľševikom, bolo nemysliteľné, aby sa do neho uložili ostatky legionára. Vybral sa teda vojak, ktorý padol v rámci Karpatsko-duklianskej operácie. Za miesto sa zvolil Pamätník národného oslobodenia na Vítkove. Ide o monumentálny komplex vybudovaný v rokoch 1929–1933, slúžiaci na uctenie si pamiatky čs. legionárov a československého odboja v prvej svetovej vojne.

Socialistické zriadenie dalo miestu iný rozmer: nemalo zahŕňať len vojakov, ale aj civilistov bojujúcich za slobodu. V ideológii hral úlohu aj fakt, že vojak plní rozkazy, zatiaľ čo bojovník bojuje z presvedčenia, čo malo v rámci povojnovej ČSR veľký význam. Vzniklo teda nové pomenovanie, Hrob neznámeho bojovníka. Tradícia klaňania sa zahraničných, ale aj občianskych delegácií ostatkom neznámeho bojovníka tak pokračovala až do roku 1989. Dnes sa môžu hostia prísť pokloniť ostatkom účastníkov 1. aj 2. odboja, keďže 8. mája 2010 boli k vojakovi od Dukly uložené aj nové ostatky legionára zo Zborova.

Francúzsko

V Paríži uložili ostatky neznámeho vojaka do kaplnky vo Víťaznom oblúku 10. novembra 1920. Pôvodne mali byť v Panteóne, od toho sa však po protestoch verejnosti upustilo. Samotné uloženie na dnešné miesto (pod Víťazný ob-

Paríž – Hrob neznámeho vojaka. foto: archív redakcie

lúk) sa udialo v januári 1921 a odvtedy je toto miesto častým cieľom návštev. Štátne návštevy nevynechávajú príležitosť pokloniť sa dnes už padlým neznámym vojakom oboch svetových vojen. Náhrobok je položený zarovno so zemou a vyníma sa na ňom strohý nápis: „Tu leží francúzsky vojak, ktorý zomrel za vlasť 1914–1918.“ Miesto je obkolesené nízkym kovovým zábradlím a pred ním horí večný oheň. Zaujímavosťou je, že po vražde prezidenta USA, Johna F. Kennedyho, požiadala jeho manželka o umiestnenie večného ohňa pri jeho hrobe na Arlingtonskom cinto-

ríne tak, ako je to v Paríži pod Víťazným oblúkom. Priestor je dnes súčasne obľúbeným miestom turistov, ktorí navštevujú Víťazný oblúk týčiaci sa nad Hrobom.

Spojené štáty americké

Miestom odpočinku neznámeho vojaka je Arlingtonský národný cintorín v štáte Virgínia. Mohutný náhrobok z jurského mramoru bol slávnostne odhalený 11. novembra 1921. Pod ním spočinuli ostatky vojakov z amerických poľných cintorínov z prvej svetovej vojny, nachádzajúcich sa vo Francúzsku. Finálnu po-

Washington – Hrob neznámeho vojaka. foto: archív MO USA

dobu mramorového kvádra dostal Hrob v roku 1931. Na severnej a južnej strane pomníka sú vytesané tri vence, neskôr k nim pribudli mená slávnych bitiek prvej svetovej vojny: Ardennes, Belleau Wood, Château-Thierry, Meuse-Argonne, Oisieu-Eiseu a Somme. Na východnej strane sa nachádzajú tri grécke figuríny reprezentujúce Mier, Víťazstvo a Hrdinstvo (pôvodne nazvané americká mužnosť). Na západnej strane je nápis: „Tu odpočívajú v rešpektovanej sláve Bohu neznámy americký vojak.“ Na základe pokynu prezidenta Dwighta D. Eisenhowera boli pred žulový pomník 28. mája 1958 pochovaní vojaci z druhej svetovej a kórejskej vojny. V rovnaký deň v roku 1984 tu pochovali ostatky neznámeho vojaka z vietnamskej vojny.

Ruská federácia

Náhrobok z tmavočerveného porfýru zdobí bronzová socha rozvinutej zástavy, na ktorej je umiestnená prilba a olivová ratolesť. Tak vyzerá Hrob neznámeho vojaka pri Kremľskom múre v Moskve. Pred Hrobom je umiestnený večný oheň, zasadený do stredu päťčipej hviezdy z labradoritu. Po obvode ohňa je nápis: „Tvoje meno je neznáme, tvoj skutok je nesmrteľný.“ Pomník bol odhalený 8. mája 1967 a po obnovení je pri ňom od roku 1997 aj čestná stráž. Vpravo od hrobu sa nachádzajú menšie porfýrové bloky s prstami zeme z miest s titulom Mesto-hrdina Leningradu, Kyjeva, Minska, Stalingradu, Odesy, Sevastopola, Kerču, Novorossijska, Tuly, Brestu, Murmanska a Smolenska. O niečo ďalej je na obelisku z červeného granitu vytesaných štyridsať názvov miest s čestným titulom Mestá vojenskej slávy. Miesto často navštevujú zahraničné delegácie aj turisti. Jeho význam umocnil dekrét prezidenta Dmitrija Medvedeva z roku 2009 o vyhlásení miesta za Celonárodný pamätník vojenskej slávy.

Medzinárodný deň pamiatky obetí holokaustu

Rudolf Wittenberg, 1. podpredseda Ústredného výboru Českého zväzu bojovníkov za slobodu

V januári si pripomíname Medzinárodný deň pamiatky obetí holokaustu. Pripadá na 27. január a za pamätný deň ho v novembri 2005 vyhlásilo na svojom 42. plenárnom zasadnutí Valné zhromaždenie OSN.

Práve v tento deň totiž 60. armáda 1. ukrajinského frontu Červenej armády oslobodila koncentračný tábor Osvienčim (Auschwitz-II Birkenau). Uvádza sa, že pravdepodobne prvou osobou, ktorá použila slovo holokaust na označenie nacistického vyhladzovania Židov, bol nositeľ Nobelovej ceny za mier Elie Wiesel (1928–2016) vo svojom románe La Nuit (1958) vo význame „zničenie ohňom“. Až do amerického televízneho seriálu Holocaust (1978) však tento pojem zostával prakticky neznámy.

V posledných rokoch napríklad izraelský štátny inštitút Jad Vašem a viacerí židovskí historici používajú termín „holokaust“ predovšetkým na označenie vyvráždovania Židov alebo iných skupín, kto-

ré nemeckí nacisti označili za rasovo menejcenné (napr. Rómov) počas druhej svetovej vojny. Z týchto dôvodov niektorí Židia uprednostňujú pre genocídu ich národa počas druhej svetovej vojny hebrejský výraz šoa (shoah), hebrejsky השואה – teda zničenie, ničenie, deštrukcia.

Nesmieme zabúdať

Holokaust je neoddeliteľne spojený s nacistickou III. Ríšou, tzv. norimberskými protizhiovskými zákonmi a nemeckými nacistickými vyhladzovacími táborami. V rámci takzvaného „konečného riešenia židovskej otázky“ (Endlösung der Judenfrage) malo byť židovské obyvateľstvo Európy úplne vyhladené. Počet židovských obetí sa zvyčajne uvádza

ako šesť miliónov. Počas druhej svetovej vojny nacisti a fašisti zavraždili približne dve tretiny európskych Židov.

Po druhej svetovej vojne bola

Európa vybudovaná na prísľube mieru. Napriek tomu sa nepodarilo antisemitizmus a nenávisť úplne vykoreniť. Preto si treba neustále pripomínať uda-

losti, ako je nemecký nacistický holokaust a to, čo ho umožnilo. Antisemitizmus a neznášanlivosť treba potláčať vo všetkých prejavoch. (red. krátené)

Zničujúci výsledok bitky o Teruel

Ulrich Schneider, generálny tajomník Medzinárodnej federácie účastníkov odboja (FIR)

Jednou z najvýznamnejších vojenských akcií počas španielskej občianskej vojny z hľadiska počtu obetí a strategických dôsledkov bola bitka o Teruel. Trvala od 15. decembra 1937 do 27. februára 1938.

Mesto Teruel vo východnej časti krajiny malo pre fašistov nielen symbolickú funkciu, ale bolo aj strategicky dôležité. Kontrolovalo totiž dopravné trasy cez republikánske územie. Republikánsky premiér Juan Negrín videl v dobytí mesta možnosť stabilizovať svoj vplyv nad katalánskymi

priemyselnými závodmi a ich výrobou. Očakávalo sa, že útok na Teruel zabráni útoku Francoových vojsk na Madrid.

Republikánskym silám sa podarilo obkľúčiť mesto 15. decembra 1937. O šesť dní neskôr do neho vpochodovali republikánske jednotky, no nacionalisti kládli zúrivy odpor.

Bojovalo sa o každý obytný dom, napokon, svedkom toho bol aj vojnový reportér a spisovateľ Ernest Hemingway. O význame mesta svedčí fakt, že Franco vyslal Severnú armádu o sile stotisíc mužov, aby mesto dobyla späť. Nemecké lietadlá štartovali z piatich letísk, na tieto útoky boli nasadené dve letky lietadiel.

Frankisti mali podporu Nemeckej ríše, ktorá nasadila bombardéry Légie Kondor a aby boli bližšie k Teruel, presunulo sa jej veliteľstvo do Bronchalesu. Légia podnikala početné nálety na

mesto aj počas vianočných sviatkov. Po urputnom boji však začiatkom januára republikáni mesto dobyli a Teruel bol v rukách Španielskej republiky.

Desiatky tisíc mŕtvych a ranených

Na obrane mesta sa od začiatku roka 1938 podieľali aj Interbrigadisti. Dvoch z týchto bojovníkov by sme si radi pripomenuli menovite: Kurt Julius Goldstein, niekoľko rokov politický tajomník FIR vo Viedni, bol v bitke o Teruel zranený. Francúzsky antifašista Jo-

sep Almuđer Mateu, ktorý zomrel v máji 2021 vo veku 102 rokov, bol ako dobrovoľník republikánskej armády tiež zranený. Po zotavení pokračoval v boji v radoch Medzinárodných brigád.

Francove sily mohli postupovať aj vďaka operáciám nemeckého a talianskeho letectva, ktoré masívne kobercovo bombardovali republikánske pozície. Zhruba v polovici februára 1938 sa im podarilo mesto obkľúčiť, no väčšine republikánskej armády sa podarilo uniknúť. Keď 22. februára padol Teruel do rúk Francoových síl, v meste zostalo len 14 500 vojakov.

Výsledok bitky, do ktorej sa zapojilo viac ako 200 tisíc ľudí, bol ničujúci. Francovo vojsko stratilo približne 40 tisíc mužov, z toho štvrtina zomrela na omrzliny. Straty republikánskej strany boli ešte väčšie, približne 60 tisíc mužov. Vo vzdušných bojoch zničila Légia Kondor oveľa viac republikánskych lietadiel ako sama stratila. Okrem toho ukoristili nacionalisti mnoho ton cenného materiálu, munície a vojrovej techniky. Bitka o Teruel s pouličnými bojmi a mrazom bola podľa historikov jednou z najstrašnejších bitiek vo vojne.

Nezabúdame na bojovníkov a obeť, ktorí pred 85. rokmi položili na tejto frontovej línii svoje životy, zdravie a slobodu na obranu Španielskej republiky. Napriek vojenskej porážke má bitka o Teruel veľký symbolický význam.

(red. krátené, medzitulky Bojovník)

Milí priatelia, milí čitatelia, do začínajúceho roku 2023 prajem vám a vašim blízkym zdravie a pokoj.

Minulý rok bol poznačený pandémiou COVID-19. Ochromila spoločenský a hospodársky život Slovenska. Neskôr nás zasiahol vojnový konflikt medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou. Tieto udalosti zásadne ovplyvnili aj dianie v našej organizácii.

Pandémia obmedzovala osobné kontakty, bránila schôdzkovej činnosti, zhromažďovaniu sa na pietnych aktoch a oslavách. Konflikt na Ukrajine vnímame v mnohých zložitých súvislostiach. Vo vojne proti sebe sa ocitli dva národy, ktoré kedysi bok po boku bojovali. V našich myšliach sú hlboko zakorenené spomienky na druhú svetovú vojnu. Ako protifašistická organizácia, ktorej vznik sa datuje do roku 1947, máme vo vedomí uloženú historickú skutočnosť, keď Červená armáda so spojencami a Československým armádnym zborom za cenu nesmiernych obetí oslobodzovali spod hitlerovskej okupácie vtedajšie Československo.

Je nevyhnutné v tejto súvislosti spomenúť Slovenské národné povstanie. Vojenský a politický odkaz tohto mimoriadne významného počínu v novodobých dejinách našej vlasti je stále aktuálny. Ešte

stále máme možnosť o tomto období živo diskutovať s tými, ktorí tieto udalosti osobne prežili. Ceníme si vyznamenanie nášho člena, Vladimíra Strmeňa, Radom Ľudovíta Štúra II. stupňa. SNP prežil ako jeho priamy účastník.

Politický odkaz SNP je nemenej významný ako jeho odkaz vojenský. Na základe Vianočnej dohody v roku 1943 vznikla Slovenská národná rada ako politický inštitút, ktorý viedol národ do Povstania. V podstate tá Národná rada SR, ktorá je podnes našim zákonodarným orgánom.

Spomínam to pri príležitosti 30. výročia vzniku Slovenskej republiky. Pred tridsiatimi rokmi sa definitívne zavŕšila túžba Slovákov mať vlastný štát. Túžba mnohých generácií a vlastencov. Pre Slovenský zväz protifašistických bojovníkov je samozrejme a prirodzené si tieto tradície ctíť a obhajovať ich.

Nemôžeme však žiť iba minulosťou.

Súčasnosť si vyžaduje mať jasno v tom, proti čomu a ako sa postaviť. Mysleli sme si, že fašizmus sa po ukončení druhej svetovej vojny skončil. Nera sa vynárajú otázky o potre-

Predseda Pavol Sečkář v kruhu predvianočných hostí v sídle SZPB (zľava G. Murín, J. Bábik, M. Muránsky, P. Sečkář, L. Perný a P. Schvantner).

be protifašistickej organizácie. Či už nie je generačne prekonaná. A fašizmus? Neskončil sa! Mení svoju tvár. Vyvíja sa tak ako sa menia a vyvíjajú aj iné ideológie. Dnešný fašizmus sa schováva do rôznych prúdov a foriem ultraliberalizmu, extrémnej pravice či extrémnej ľavice. Značne tomu napomáha internet. Kyberpriestor umožňuje kričiacej menšine a jednotlivcom hlásať rôzne názory, nálepkať, manipulovať verejnú mienku. Mnohé debaty, hoci aj v pohostinstvách, sa vedú na základe prečítaného zo sociálnych sietí.

Aktuálne stojíme pred radom výziev. Ako antifašisti sme odhodlaní hľadať a vytvárať účinné nástroje a formy ako zvládnuť tento názorový súboj. Bez spolupráce s antifašistami vo

svete nebudeme mať úspech.

Najdôležitejšou udalosťou roka 2023 pre nás bude v máji 18. zjazd SZPB. Konajú sa výročné členské schôdze základných organizácií. V priebehu januára sa začínajú oblastné konferencie, po nich, v máji, nasleduje zjazd.

Mimoriadnu pozornosť treba venovať činnosti základných organizácií a personálnej práci v nich. Iba oslavovaním minulosti to do budúcnosti nepôjde. Ďalšou zo základných úloh bude získavanie zručností pohybovať sa v kyberpriestore. Nestačí reagovať na ataky, statusy či názory. Je nevyhnutné vytvárať vlastnú názorovú platformu. Základ máme. Máme tlačené médium, noviny Bojovník. Máme vlastnú webstránku a vlastný profil na so-

ciálnej sieti Facebook. Treba si ale uvedomiť, že počet kliknutí nie je znak reálneho záujmu o predkladaný obsah. Ani klik na ikonu, resp. na nejaký dopredu navrhnutý smajlík, ešte nie je názor. Len zväzda k uniformnej povrchnosti. Nie je vylúčené, že záujem o našu stránku môže byť prejavom zvedavosti na to, čo robíme. Potom nás niekde inde niekto iný napadne a zosmiešni. Je to v prvom rade závislé od osobného presvedčenia, osobných postojov, vedomostí, osobnej odvahy o veciach diskutovať, obhajovať svoj názor a presvedčenie.

Ešte raz mi dovoľte na záver vám popriať zdravie a úspech v našom spoločnom úsilí po celý rok 2023.

Pavol Sečkář,
predseda SZPB

Pred Vianocami bolo na ústredí ako v úli

Martin Krno

Foto: Ladislav Skrak a Branislav Balogh

Aktivisti oblastnej organizácie SZPB Bratislava a Klubu Nového slova si 21. decembra pripomenuli 79. výročie prijatia Vianočnej dohody pred jej pamätníkom na Gajovej ulici. Práve tam bol koncom roka 1943 prijatý tento významný historický dokument.

Od minulosti...

Člen Ústrednej rady SZPB Peter Weiss v príhovore zdôraznil, že zmluva o spoločnom boji proti ľudáckemu režimu sa zrodila vďaka tomu, že cestu k sebe si

našli odbojové zložky spoločnosti, ktoré si predtým nevedeli prísť na meno. Spájala ich však myšlienka obnovenia demokratickej republiky Čechov a Slovákov na základe princípu rovného s rov-

Igor Schmidt odovzdáva dar pre SZPB od detí akademického sochára Ladislava Beráka (zľava Igor Schmidt, Ladislav Skrak, Katarína Frišová, Pavol Sečkář, Martin Krno a Peter Weiss).

ným. Vytvorila sa ilegálna Slovenská národná rada ako vrcholový politický predstaviteľ nášho národa v boji proti fašizmu. Jej pokračovateľkou by mala byť aj súčasná Národná rada SR.

Náš oblastný funkcionár Igor Schmidt pri tejto slávnostnej príležitosti odovzdal predsedovi SZPB Pavlovi Sečkářovi a predsedovi jeho Klubu výtvarných umelcov a teoretikov, Ladislavovi Skrakovi, skicu partizána s obnaženou hrudou od akademického sochára Ladislava Beráka. Poslúžila mu pri tvorbe jedného z monumentálnych pomníkov v Žilinskom kraji. Výtvarné dielo Zväzu darovali potomkovia zaslúžilého umelca, ktorý ako osemdesiatročný zomrel v auguste 2018.

...k aktuálnemu daniu

Prítomných sme pozvali na pohár vína do neďalekého sídla SZPB na Štúrovej ulici. Tam bolo už od rána ako v úli. Pavol Sečkář prijal hostí – predsedu inštitútu ASA, filozofa Martina Muránskeho, tajomníka Ma-

Spisovateľ Gustáv Murín (vľavo) s predsedom KNS Jozefom Lysým (vpravo), v pozadí publicista Ján Bábik.

rice slovenskej, Petra Schvantnera a jej výskumného pracovníka Lukáša Perného, publicistu Jána Bábika a spisovateľa Gustáva Murína, ktorý mu odovzdal svoju novú knihu približujúcu SNP prostredníctvom životných príbehov konkrétnych účastníkov Povstania. Sčasti vyšli na pokračovanie v uplynulých mesiacoch v dvojtýždenníku antifašistov Bojovník.

Na stretnutí pri vínku, na ktorom okrem členov bratislavskej oblastnej organizácie nechýbali ani publicisti Jozef Schwarz

a Mikuláš Kočan, sme prebrali s Gustom Murínom okrem histórie a jej literárneho zobrazenia aj aktuálne politické problémy. Vzápätí sa konalo stretnutie redaktorov časopisu Bojovník, na ktorej šéfredaktorskú štafetu prevzala od Braňa Ondruša novinárka Lýdia Kokavcová. Účastníkov porady pozval Pavol Sečkář na kapustnicu, ktorá sa tradične pred Vianocami podáva pre zamestnancov Ústrednej rady SZPB. Tohto roku ju vynikajúco navarila naša ekonómka Janka Staroselská.

Na Ukrajine opäť oslavovali Banderu, Poľsko protestovalo

Ján Rohár

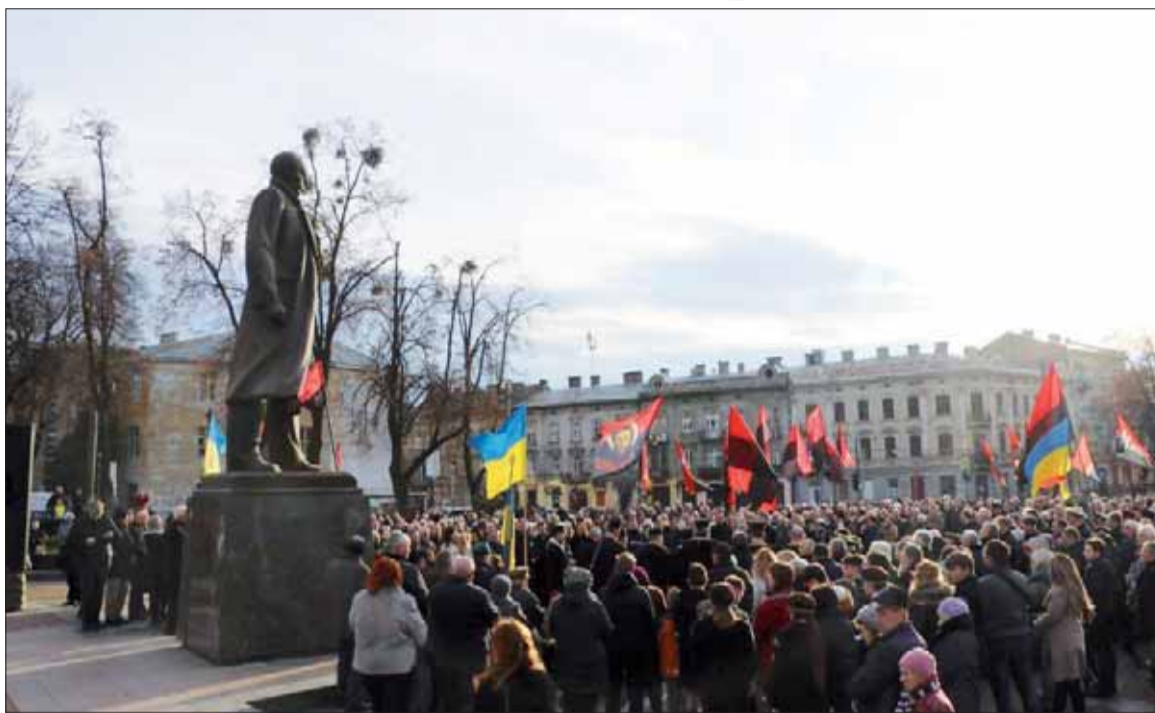
Ukrajina sa aj v novom roku prihlásila k odkazu Stepana Banderu. Oslavy 114. výročia jeho narodenia, ktoré pripadá na 1. január, vyvolali diplomatický škandál.

Na účte ukrajinského parlamentu (Verchovna rada) na sociálnej sieti sa v prvý januárový deň objavil príspevok, v ktorom bol pri portréte Stepana Banderu odfoto-graphovaný náčelník generálneho štábu Ukrajiny, Valerij Zaluzhnyj. Text obsahoval Banderov citát o tom, že „ukrajinský nacionalizmus zvíťazí len vtedy, ak ruské impérium prestane existovať“, doplnený o vety: „V súčasnosti prebieha boj proti ruskému impériu. A pokyny Stepana Banderu sú vrchnému veliteľovi ozbrojených síl dobre známe.“

Príspevok si všimli v susednom Poľsku. „Spomienka na Stepana Banderu, zodpovedného za masové vraždy poľského obyvateľstva, na profile ukrajinského parlamentu musí

vzbudzovať námietky,“ napísal na sociálnej sieti Radoslaw Fogiel, predstaviteľ vládnucej strany Právo a spravodlivosť (PiS). „Trebá to jasne povedať najmä priateľom, o to viac [teraz], keď má Ukrajina nových, skutočných hrdinov, ktorých si treba pripomínať,“ dodal Radoslaw Fogiel, v súčasnosti zároveň predseda parlamentného zahraničného výboru.

Opozičný líder Władysław Kosiniak-Kamysz, predseda Poľskej ľudovej strany (PSL), zašiel vo vyjadreniach ešte ďalej. „Bandera je zodpovedný za genocídu. Spomienka na zločinca zo strany ukrajinského parlamentu nevybuduje dobré poľsko-ukrajinské vzťahy, ktoré možno budovať len na základe pravdy.“

V ukrajinskom Lvove sa zišli stovky priaznivcov Stepana Banderu.

Po protestoch príspevok stiahli

Poľský premiér Mateusz Morawiecki príspevok ostro odsúdil. Uviedol, že niekoľko hodín

predtým hovoril s ukrajinským premiérom Denysom Šmyhalom o otázke uctenia si pamiatky Stepana Banderu zo strany Verchovnej rady. Morawiecki vyjadril svoj „negatívny postoj“ voči všetkým na Ukrajine, ktorí nechápu pravdu o zabíjaní zo strany Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA), „a voči tým, ktorí si pripomínajú Banderu“. Dodal, že v dôsledku zločinov spáchaných ukrajinskými nacionalistami bolo brutálne zavraždených 100 tisíc až 200 tisíc Poliakov v oblastiach, ktoré boli pred druhou svetovou vojnou súčasťou druhej Poľskej republiky. Morawiecki prisľúbil, že túto otázku otvorí aj počas svojho ďalšieho rozhovoru s ukrajinským partnerom Denysom Šmyhalom.

Po protestoch z Poľska bol príspevok zo sociálnej siete stiahnutý.

Oslavy výročia narodenia Stepana Banderu neprebiehali len v online priestore. Po celej krajine sa zvyknú tradične

konat' zhromaždenia a fakľové pochody. V meste Lvov sa zišli stovky ľudí všetkých vekových kategórií. Niektorí starší účastníci mali na sebe uniformy Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA), ktorej bol Stepan Bandera hlavným ideovým veliteľom. Na spomienke sa zúčastnili aj členovia neonacistického Pravého sektora.

Deň narodenia Stepana Banderu je od roku 2018 na Ukrajine štátnym sviatkom. Už predtým priznal prezident Petro Porošenko banderovcom postavenie vojnových veteránov. Rozhodnutia vtedajšieho ukrajinského vedenia šokovali ukrajinských Židov aj štát Izrael. „Nemôžem pochopiť, ako velenie tých, čo sa priamo zapojili do hrozných antisemitských zločinov, pomáha boju proti antisemitizmu a xenofóbii,“ citoval Joela Liona, izraelského veľvyslanca v Kyjeve, server Times of Israel v roku 2018.

Pred pomníkom Stepana Banderu v Lvove.

Predvianočné výzvy na mier

V predvianočnom období sa objavilo viacero výziev na mier na Ukrajine. Keďže Vianoce sú časom pokoja a stretávania sa rodín, nabádajú na pokoj zbraní viac než iné obdobia roka.

Medzinárodná federácia účastníkov odboja (FIR) adresovala svoju výzvu v duchu legendárneho Vianočného prímeria z decembra 1914. Generálny tajomník FIR Ulrich Schneider k nej uviedol: „Našou víziou a cieľom je nová mierová architektúra pre Európu, ktorá zahŕňa bezpečnosť všetkých európskych krajín na základe spoločnej bezpečnosti. Mier, zmierenie, spoločný zmysel pre ľudskosť môžu zvíťaziť nad nenávisťou, násilím a pocitom viny, ktoré v súčasnosti dominujú vo vojne.“

Žiaľ, počas vianočnej oktávy medzi Štedrým dňom

a Novým rokom sa napriek výzve FIR a pápeža Františka, ktorý vyhlásil, že „svet sužuje veľký hlad po mieri“, ani jedna zo strán ukrajinského konfliktu nezmohla na pokoj zbraní. Výzva bola vypočutá až v januári, aj to len čiastočne a jednostranne. Ruský prezident Vladimir Putin totiž vyhlásil prímerie na 6.–7. januára, keď Vianoce oslavujú pravoslávni kresťania. Konal tak po žiadosti pravoslávneho patriarchu Moskvy a celej Rusi, Kirilla I.

Rozhodnutie ruského prezidenta o dočasnom prímerí privítala Organizácia spojených

národov, no ozvali sa aj hlasy odsudzujúce tento krok. Šéf európskej diplomacie Josep Borrell označil jednostranne vyhlásené a dočasné prímerie na Ukrajine zo strany Ruska za nedôveryhodné a vyzval na stiahnutie ruských síl. Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskij bol ešte tvrdší, keď prímerie charakterizoval ako „zásterku“ s účelom zlepšiť svoje pozície. „Čo to prinesie? Len ďalší nárast počtu obetí.“ Podobne reagoval aj prezident USA, Joe Biden: „Putin bol ochotný 25. decembra a na Nový rok bombardovať nemocnice a materské školy a kosto-

ly. Myslím si, že sa pokúša získať trochu kyslika.“

Vyjadrenia lídrov mali odraz aj vo výsledku prímeria. Počas jeho krátkeho trvania prichádzali protichodné správy a jedna strana obviňovala druhú z jeho porušovania. Napriek neúspechu vianočné-

ho mieru však treba naďalej využívať všetky cesty, aby si strany konfliktu zasadli za rokovací stôl a čo najskôr začal platiť pokoj zbraní. Mal by to byť primárny záujem nielen nás, antifašistov, ale aj každého človeka na svete.

(Podľa FIR, The Guardian a AFP spracoval R.B.)

foto: Internet

Zabudnutá obeť päťdesiatych rokov

Ján Bábik, publicista

Niekedy v polovici osemdesiatych rokov som sa v byte mojej mamy zhladel na dva obrazy. Na jednom boli končiare Vysokých Tatier, na druhom zátoka na ostrove Rab v Jadranskom mori. Mama mi povedala, že oba namaloval juhoslovanský Slovák, Štefan Kraker.

Začiatkom päťdesiatych rokov ho v rámci boja proti titozmu zatkli a odsúdili na dlhoročné väzenie, zomrel vo väznici v Leopoldove. Až neskôr som sa dozvedel, že mama nemala celkom pravdu. Maliar Štefan Milovan Kraker pochádzal z Juhoslávie, nebol však Slovák, ale Chorvát a narodil sa v blízkosti slovinského hlavného mesta Lubl'any.

Štefan M. Kraker.

Stručné zmienky v slovníkoch

Usiloval som sa o Krakerovi dozvedieť niečo viac. Naporúdzil som mal Slovenský biografický slovník, no zmienka v ňom bola viac než skromná, spolu trinásť riadkov, o živote a diele len osem. Ani slovo o väznení, iba miesto smrti všeličo napovedalo. Ani z literatúry, ktorá ma odkazovala na časopis Výtvarný život z roku 1984, som sa o ňom veľa nezdozvedel, akurát, že sa venoval aj známkovej tvorbe.

Trochu podrobnejšie ho spomínal Biografický lexikón Slovenska z roku 2013, no stále to nebolo veľa. V hesle sa uvádzalo i to, že bol politicky prenasledovaný a v rokoch 1950-1952 väznený v Leopoldove.

Ďalšie detaily hovoria, že Štefan Kraker sa narodil 7. decembra 1913 v obci Most pri Lubl'ane. Po maturite v chorvátskom Sisaku vyštudoval výtvarné umenie u prof. Gjuriča, Kirina a Likana v Záhrebe, a tam aj neskôr pracoval ako reprodukčný grafik v časopise Grafička revija. Po porážke Juhoslávie zo strany nacistického Nemcka a vzniku Nezávislého štátu Chorvátsko sa zapojil do protifašistického odboja. Za to ho prenasledovali ustašovci.

Umelec v národnom povstaní

V roku 1943 sa rozhodol presťahovať na Slovensko. Usa-

ky zmýšľajúci politici a protifašistickí bojovníci.

Vo víre vykonštruovaných procesov

Prvý pofebruárový politický proces v Československu sa začal už v apríli 1948 proti bývalému podpredsedovi vlády, Jánovi Ursínymu z Demokratickej strany. Vzápätí pokračovali ďalšie – proti generálovi Heliodorovi Píkovi, Milade Horáčkovej a spol., či proti partizánskemu veliteľovi Viliamovi Žingorovi. Po roztržke medzi sovietskym diktátorom Jozefom V. Stalinom a juhoslovanským predsedom vlády Josipom Brozom Titom, ktorý tiež vládol despotickým spôsobom, sa u nás začalo prenasledovanie príslušníkov národov z Juhoslávie, žijúcich na Slovensku, či Slovákov z Dolnej zeme, ktorí sa po druhej svetovej vojne vrátili do pôvodnej vlasti.

Zájmu Štátnej bezpečnosti neunikol ani Štefan Kraker. Zatkli ho 3. apríla 1950 a po krutých vyšetrovaniach ho priradili do procesu proti vicekonzulovi Juhoslávie, Šefikovi Kevičovi. V ŠtB vtedy pracovali primitívne a nevzdelané individua, ktoré často nemali ani ukončenú mešťianku a svojou brutalitou prekonávali aj svojich „učiteľov“, poradcov zo Sovietskeho zväzu.

O necelých päť mesiacov po zatknutí postavili Krakera pred súd. Štátny prokurátor Bohumír Ziegler predniesol 25. augusta 1950 obžalobu proti hlavnému obžalovanému, Šefikovi Kevičovi a ďalším obvineným. V obžalovacej reči o. i. uviedol: „Štefan Kraker bol pre špiónážnu prácu získaný vo februári 1946 tajomníkom juhoslovanského konzulátu v Bratislave a vedúcim špiónážnej siete, Jozefom Moravcom (...) Moravcovi podal správu o podniku, v ktorom bol zamestnaný, celý rad veľmi dôležitých špiónážnych správ vojenských, informácie zo Zväzu slovenských partizánov, ďalej správy o zásobovacej a cenovej situácii, o priemyselných závodoch a o poznatkoch politického rázu, ktoré získal na svojom pôsobišti (...) Jednou z hlavných úloh, ktoré plnil so svojimi agentmi, bola propagácia fašistického titovského režimu v okruhu známych a najmä spoluzamestnancov. Podľa príkazov a pokynov Kevičových snažil sa získať čo najviac protičeských, nacionalisticky zameraných osôb, podnecovaných reakčnými cirkevnými kruhmi, tieto inštruoval, aby sa v prípade zvrhnutia ľudovodemokratického režimu v ČSR uchopili moci.“

Na procese sa obžalovaní priznali k absurdným previneniam. Kraker vypovedal: „Moravec chcel správy o podplukovníkovi Č. To som Moravcovi napí-

sal so všetkými údajmi o ostatných okolnostiach, t. j. o pôsobišti tohto dôstojníka a o jeho tankovej jednotke. Tiež som podal ďalšiu správu o určitej vojenskej posádke, a to jej umiestnenie, výsledok volieb, mená dôstojníkov, ktorí boli prepustení, mená riaditeľov, počet vojakov a motorových vozidiel.“

Vyniesli drakonické rozsudky

Napokon sudca vyniesol drakonické rozsudky. Boli to dva tresty smrti, prvý pre Ru-

ne ich mali vystáhať do Čremošného, no vďaka statočnosti Ivana Trnovského, ktorý im poskytol jednu izbu, napokon zostali v Martine.

Štefan Kraker musel pri výkone trestu v Leopoldove pretrpieť nielen neľudské pomery vo väznici, ale aj otrockú prácu. Rozhodol sa, že si spôsobí zranenie, aby sa na ošetrovní na nejaký čas vyhol strašným podmienkam. Prehlto kúsok pevného predmetu, pravdepodobne časť zubnej kefky.

Štefan Milivoj Kraker: Pamätný hárok známok k 1. výročiu SNP, 1945.

dolfa Lančariča (popravili ho 17. februára 1951 v Prahe, v roku 1964 bol rehabilitovaný) a druhý pre Ernesta Otta, účastníka protifašistického odboja, ktorému po niekoľkých fingovaných popravách, zastavených v poslednej chvíli, neskôr zmenili trest na doživotie. Ďalej padli dva doživotné tresty, úhrn ďalších trestov dosiahol takmer dvesto rokov. Krakera odsúdili na dvadsať rokov.

Jeho rodinu, manželku s tromi malými deťmi, ihneď po Krakerovom zatknutí deložovali z martinského bytu. Pôvod-

Bachari mu odmietli poskytnúť pomoc a previezť ho na lekárske ošetrovanie. Namiesto toho ho odvliekli do kobky v podzemí. Tam Kraker tri dni zomieral v ukrutných bolestiach. Keď prosil dozorcov, aby mu pomohli, odpovedali: „Nech zdochne, sviňa juhoslovanská!“

Skonal na následky neposkytnutia lekárskej pomoci 25. októbra 1952. Oficiálna správa o smrti Štefana Krakera uvádzala, že zomrel na srdcovú chybu, perforáciu dvanástnika a krvácanie do dutiny brušnej.

(Krátene a medzititulky red. Bojovník)

Štefan Kraker: Tatry v lete, olej na plátne, 1950.

V Stalingrade sa bojovalo aj za Prahu

Ioannis Sideropoulos, hovorca Českého svazu bojovníkov za svobodu
Foto: Múzeum SNP a archív redakcie

Adolf Hitler plánoval bitku o Kaukaz ako ďalší Blitzkrieg. Naštartoval ju 17. júla 1942. O niekoľko týždňov mala 6. armáda poľného maršala Friedricha Paulusa získať prístup k rieke Volge, dostať sa ku kaukazskej rope a dobyť mesto, ktoré nieslo meno fűhrerovho úhlavného nepriateľa, Josifa V. Stalina.

V tom istom čase vrcholila v Protektoráte Čechy a Morava tzv. druhá heydrichiáda. V čom tieto dve významné udalosti súviseli? Tvrdá odvetá Nemcov za smrteľný útok čs. parašutistov na zastupujúceho ríšskeho protektora Reinharda Heydricha mala otriast' nielen Čechmi, ale celým svetom, aby nacisti presvedčili všetkých o svojej sile a schopnostiach na frontoch aj okupovaných územiach.

Česi mali v dôsledku krvavých represálií prísť o intelekt-

nonádou a zákopovými bojmi púšťal žilou červenoarmejcov. Úspech pri Charkove (12.–28. mája 1942) bol tiež pre Nemcov istým signálom, že sa môžu pokúsiť o viac, teda zvrátiť vývoj vo vojne. Cieľom nového, masívneho útoku sa mal stať Stalingrad, nové veľké hospodárske centrum ZSSR a zároveň strategický dopravný koridor z juhu na sever. Po Volge a železnici sa transportovali strategicky dôležité pohonné hmoty a potraviny.

Príchod nemeckých vojsk do Stalingradu v lete 1942.

tuálnu elitu a stať sa poslušnými nástrojmi nemeckých okupantov. Rozsudky smrti a masový teror sa otvorene propagovali nielen vo všetkých médiách, ale aj povinne na pracoviskách. Nemci vypálili obce Lidice (10. júna 1942), Ležáky (24. júna 1942) a pripravovali ďalšie pogromy.

Prehnané sebavedomie nacistov

Nemci boli vrcholne sebavedomí aj vďaka počiatočným úspechom na východnom fronte. Podarilo sa im odolať protiofenzíve Červenej armády a jej ďalším pokusom prelomiť blokádu Leningradu. Wehrmacht odrazil Sovietov aj pri Charkove, a tak jeho velenie verilo, že tým odčinilo krach Blitzkriegu pri Moskve.

Hitlerovi sa podarilo stabilizovať front a na obrovskom úseku pri Rževe neustálo ka-

V lete 1942 postupovali nemecké jednotky dvoma smermi: na Kaukaz a Stalingrad. Paulusova armáda mala prerušiť Volgu ako najdôležitejšiu dopravnú tepnu krajiny a dobyť mesto ako „centrum vojenského priemyslu a komunikačný uzol“. Riadili sa smernicou č. 41, ktorú Hitler podpísal 5. apríla a uvedené vojensko-politické ciele v nej rozvíjali myšlienky tzv. plánu Barbarossa.

Hlavnými podmienkami pre konečnú porážku Sovietskeho zväzu bolo podľa najvyšších generálov Wehrmachtu dobytie Kaukazu s jeho bohatými zdrojmi ropy, úrodných poľnohospodárskych oblastí Donu, Kubáňa, severného Kaukazu a dolného Povolžia. Očakávané dobytie Stalingradu by nielen blokovalo zásobovanie Sovietov, ale otváralo by aj novú možnosť útoku na Moskvu z juhozápadu,

Krutá zima sa začala v roku 1942 v Stalingrade veľmi skoro.

západu a severozápadu už v letnom období.

Prismelé dobyvačné plány

Do konca júna sústredili Nemci v oblasti asi 900 000 vojakov a dôstojníkov, 1260 tankov, 17 000 diel a mínometov, 1640 bojových lietadiel, a to v zóne od Kurska po Taganrog na fronte širokom 600 až 650 kilometrov. Toto zoskupenie zahŕňalo až 35 peších divízií a vyše 50 tankových a motorizovaných divízií.

V súlade so smernicou vrchného veliteľstva Wehrmachtu č. 45 z 23. júla 1942 mali skupinu armád Juh v rámci príprav na ofenzívu rozdeliť na dve časti. Skupina armád A (veliteľ poľný maršal Wilhelm List) mala za úlohu dobyť Kaukaz. Smernica predpisovala: „Spolu s vybavením obranných línií na rieke Don pripadá úloha skupine armád B udrieť pri Stalingrade a poraziť tam sústredené nepriateľské zoskupenie, dobyť mesto a tiež prerušiť šiju medzi Donom a Volgou a narušiť dopravu po rieke.“

Potom mali tankové a mechanizované jednotky zasiahnuť územie pozdĺž Volgy s úlohou dosiahnuť mesto Astrachan a rovnako tam ochromiť pohyb po hlavnom kanáli Volgy. Zloženie skupiny armád B (poľný maršal Maximilian von Weichs) zahŕňalo: nemeckú 4. tankovú, 2. a 6. armádu, 8. taliansku a 2. maďarskú armádu, neskôr k nim pribudla 3. a 4. rumunská kráľovská armáda.

Na dobytie Stalingradu bola zo zloženia vojsk skupiny armád B pridelená 6. armáda (gen. plk. Friedrich Paulus). Nemecké velenie si bolo natoľko isté jej rýchlym postupom, že od 1. do 16. júla zredukovalo zloženie armády z 20 na 14 divízií.

Valili sa do zbombardovaného mesta

Operácii predchádzali dôkladné niekoľkodenné plošné a ciele nálety, ktoré mali preventívne zničiť akýkoľvek odpor. Situáciu Nemcom uľahčoval fakt, že pred Stalingradom sa rozprestiera rovná step a terén sa dal sledovať bez prekážok. Takže sa do zbombardovaného mesta doslova valili.

Vojská juhozápadného frontu Červenej armády utrpeli následkom tejto situácie ťažké straty a nedokázali zastaviť postup nacistických vojsk. Jednotky južného frontu, odrážajúce útoky formácií skupiny armád A z východu, severu a západu, sa stiahli do obrannej oblasti Rostova.

Nemecké velenie zasadilo hlavný úder silami 6. armády v smere na Stalingrad po najkratšej ceste cez veľký ohyb Donu zo západu a juhozápadu. Mali takmer dvojnásobnú prevahu síl. Každým dňom oča-

Slávna fontána tancujúce detí boje v Stalingrade ako-tak prežila.

kávali, že úplne zničené mesto padne. To sa však nestalo.

Pred Wehrmachtom sa zrazu vytvoril nový obrovský front, ktorý si na strane nacistov vyžiadala výraznú mobilizáciu ľudských zdrojov. Potrebovali nové zbrane a muníciu. Zrazu sa stal Protektorát Čechy a Morava pre Nemcov veľmi dôležitým. Jeho priemyselné aj poľnohospodárske možnosti a infraštruktúra opäť nadobudli pre Hitlera strategickú dôležitosť.

Ako to oceňujú súčasní historici

Bolo jasné, že masová hrôza a nepokoj neprospeje k produktívnej práci, o čom fűhrera osobne informoval Karl Hermann Frank. To predznamenovalo zásadný obrat v rokovaní s Čechmi. Zelenú dostali veľké propagandistické akcie kolaboranta, protektorátneho ministra školstva a ľudovej osvetly, Emanuela Moravca.

Hitler skutočne požadoval rozsiahle zatýkanie a prenasledovanie, veď v prvej reakcii na atentát na Heydricha nariadil popraviť 10 000 ľudí. Frank ho však presvedčil, že väčšina českého obyvateľstva zostáva lojálna a že treba zohľadniť ekonomický potenciál protektorátu,

najmä v zbrojnej výrobe. Hromadné popravy by podľa neho ohrozili vtedajší model protektorátnej správy – ústretovou sociálnou politikou sa totiž práve Heydrich usiloval získať lojalitu českého robotníctva.

Protektorát sa podľa Franka mal stať pokojným hospodárskym zázemím ríše. Hitler napokon pristúpil na tieto argumenty, ktoré by nahráli aj pozitívnej zahraničnej propagande. Prioritou sa stali mediálne aktivity: manifestácie vernosti, demonštratívne odsúdenie pôvodcov atentátu, verejné rezolúcie a zhromaždenia. Hitler však nerozhodoval o protektoráte na základe jeho vývoja či situácie z pohľadu Čechov, ale z hľadiska aktuálnych a dlhodobých záujmov Veľkonemeckej ríše.

Preto nebude prehnaná úvaha, že keby Nemci v lete 1942 uspeli v bitke o Stalingrad, tak by „druhá heydrichiáda“ pripravila tragický osud pre všetkých Čechov. Obrancovia Stalingradu dvesto dní hrdinsky bojovali. V dôsledku všetkých súvislostí môžeme objektívne konštatovať, že bojovali nielen za seba, ale aj za Čechov. To by im mali priznať a oceniť ich za to.

(Krátené a medzititulky red. Bojovník)

Sovietski strelci v Stalingrade.

„Konečné riešenie českej otázky musí so sebou priniesť to, že tento priestor musia definitívne osídliť Nemci. Tento priestor je srdcom Ríše a nemôžeme strpieť, ako ukazuje vývoj nemeckej histórie, aby z neho znova a znova prichádzali rany dýkou proti Ríši.“

Z prejavu Reinharda Heydricha 4. februára 1942 v Nemeckej sále Pražského hradu

„Nesmieme tieto národy, najmä Čechov a podobnú zberbu rozmaznávať. Naopak, raz ich vytlačíme. Tieto národy nechceme, chceme ich krajinu. Vodcove politické názory sú veľmi jasné, tvrdé, ale dôsledné.“

Zo zápisu v denníku ministra propagandy a Hitlerovho dôverníka, Josepha Goebbelsa, 22. augusta 1938

Odchádza od nás Slnečná generácia

Martin Krno

Foto: SND

V pondelok 12. decembra 2022 sa v sále Činohry nového Slovenského národného divadla konala derniéra. Padla opona a už nikdy viac sa pre ňu nezdvihne... S národnou umelkyňou Máriou Kráľovičovou, ktorá skonala 5. decembra 2022, sa prišlo rozlúčiť pomerne málo ľudí. Možno už viac mysleli na predvianočné nákupy.

Okrem verejnosti chýbali aj mnohí herci našej prvej scény, kde Marína strávila neuveriteľných sedemdesiat štyri sezón. A darmo by ste medzi hosťami hľadali niekoho z vládných či parlamentných zoskupení. Asi im na mítingoch veľmi netlieskala, hoci sa to zjavne od umelcov jej rangy očakáva.

Ľudská pamäť a zabúdanie

Ale tí, čo prišli a držali čestnú stráž pri jej truhle, ju mali úprimne radi. Medzi nimi sme videli Dušana Jamricha, Tomáša Mašťalíra, Františka Kovára, Zdenku Studenkovú, Evu Máriu Chalupovú, Emila Horvátha, Dianu Mórovú, Kamilu Magálovú, Emíliu Vášaryovú, Juraja Kukuru, Jozefa Vajdu, Ľubomíra Pauloviča či Karola Strážnického. Viacerí, osobitne tí mladší, sa Maríne milo prihovorili, spomínali zväčša na veselé príhody prežité s ňou na predstaveniach, filmovačkách či divadelných zájazdoch po Slovensku a kedysi aj v zahraničí. Pred smútočným zhromaždením sa hlbšie zamýšľali aj nad poslaním umelcov v spoločenskom živote, nad zlyhávajúcou ľudskou pamäťou a poľutovaniahodným zabúdaním.

Mimoriadne presvedčivý bol Martin Huba, ktorý označil Kráľovičovou za herečku, ktorá „sa dotýkala hviezd a pritom stála na zemi“. Emotívny prejav mal aj režisér Roman Polák, starosta jej rodnej obce Čáry, Martin Kráľovič (v Čárach je vraj

Kráľovičovcov ako maku) či Gabriela Dzúriková, ktorá sa na konci reči neubrnila slzám.

Svet ponúka plno krás

Najviac však dojala scenáristka a režisérka Eva Borušovičová. Vystúpila ako posledná. Marínu obsadila do televízneho, poeticky ladeného filmu Amálka, ja sa zbláznim! „Pre kultúr-

Maríne prišli zaspievať aj členovia mužského speváckeho súboru z Kútov Kúcané.

ne dedičstvo nášho národa zostáva ikonou, nesmrteľnou prvou herečkou televízie, hviezdou divadla, filmu aj rozhlasu,“ zdôraznila. „Pre tých, ktorí ju poznali osobne, zostane navždy inšpiráciou, ako byť optimistická, noblesná a vlúdna.“

„Pozri sa na ten krásny západ slnka. Svet nám ponúka plno krás,“ parafrázovala herečkine slová, „mali by sme ich vnímať všetkými zmyslami a kochať sa nimi.“ A krásnou bytosťou, do-

dávam, určite pre nás ostáva aj Mária Kráľovičová.

Súčasťou rozlúčky boli ukážky z divadelných, filmových a televíznych diel, v ktorých účinkovala, prednesy poézie. Zrejme málokomu ostalo oko suché počas záverečnej videodokrútky pesničky Ondreja Brzobohatého, ktorú zaspieval a na klavíri zahral spolu s huslistkou Mariou Mátlovou na galavečeri v SND pri oslave deväťdesiatych narodenín legen-

dárnej umelkyne. Zhudobnil tak báseň *Miesto vyznania*, ktorú svojej manželke Maríne napísal Miroslav Procházka pred vyše sedemnástimi rokmi.

S padajúcou oponou znel niekoľkominútový potlesk divákov. Posledný. S touto vynikajúcou všestrannou herečkou zrejme definitívne od nás odchádza tzv. Slnečná generácia, ktorá po druhej svetovej vojne „dobykla“ divadlá, vydavateľstvá a kaviarne Bratislavy a s ňou nastúpil nebyvalý rozvoj slovenskej kultúry.

To všetko bude chýbať

Keď sme sa pri príležitosti 78. výročia SNP chystali viacerým jubilujúcim umelcom odovzdať ocenenie SZPB,

v kartotéke pod menom Mária Kráľovičová (narodila sa 7. júna 1927) boli všetky stupne našich vyznamenaní. „Ale ešte nemá to najvyššie vnútrozvázové – *Za vernosť*,“ podotkol ktosi. Žiaľ, zdravotný stav jej začiatkom septembra už nedovolil, aby si medailu osobne vyzdvihla, na slávnostnú akadémiu poslala syna Miroslava.

Už počas korony, keď sa na dva roky utiahla k dcére Janke Kocianovej do Prahy, nám veľmi chýbala. Jej rýchly krok na ulici, úsmev, výskot, že sme sa v meste náhodou zasa stretli, aj silné objatia. Keď sme dávnejšie, ešte v redakcii týždenníka Slovo, telefonicky súrili od Miroslava Procházku v deň uzávierky dohodnutý článok, obyčajne sa to vyriešilo tak, že o desať minút zaparkovalo na ulici auto a z neho vybehla štíhla, moderne oblečená žena v topánkach na vysokých podpätkoch. Vletela dnu ako víťor, zaštetotala, všetkých vystískala. „Marína, však si sadni na minútku,“ vyzýval som ju, „nedáš si kávu?“ „Kdeže,“ už aj utekala, „ešte toľko toho musím dnes stihnúť a o chvíľu mám termín v dabingu!“

Toto všetko ľudské tu bude strašne chýbať. Vďaka televízií môžu jej herecký kumšt obdivovať nasledujúce generácie Slovákov. Ale ich už Marína nikdy neobjíme.

Posledná rozlúčka s Marínou v sále Činohry SND, v novej budove.

Poloprázdne hľadisko na poslednej rozlúčke s Máriou Kráľovičovou.

Marínina dcéra Jana Kocianová, u ktorej v Prahe bývala matka počas pandémie COVID-19.

Deň veteránov vo Veľkrope

Ján Uhrík, predseda ZO SZPB
kpt. Adolfa Weinholda, Stropkov

Na najväčšom vojnovom cintoríne s ostatkami padlých v prvej svetovej vojne sa 11. novembra 2022 o 11. hodine a 11. minúte uskutočnila panychída za 8662 tu pochovaných vojakov. Ešte predtým vyše päťdesiat návštevníkov privítal pred obecným úradom starosta Veľkropu, Marián Prokopič. Vôňa vojenského gulášu sa šírila z jedinej pojazdnej prvovojnovej vojenskej kuchyne.

Vence, kytice a kahance sme položili k pamätníku tak, aby sa slová kňaza Dušana Skonca ozvali presne v čase podpísania prímeria. Ľudia z celého severovýchodného Slovenska, členovia SZPB zo Stropkova, Vyšnej Olšavy, Gíraltoviec, Jakušoviec a Svidníka, občania Veľkropa i okolitých obcí si okrem duchovného

slova vypočuli i slová proti vojne, zabíjaniu, vyvolanému chamtivosťou bohatých. Lebo ako hovorila Matka Tereza, „je ľahšie nakŕmiť milióny chudobných než pár bohatých“.

Otvorenie múzea

Nad hrobmi obetí, ktoré ani poriadne nevedeli, za čo bojujú, sme si jasne uvedomili, že ich tak veľa muselo zahynúť pre naplnenie vreciek bohatých. A žiaľ, ani dnes sa to neskončilo. Chmáry v našich myšliach zahnali vlastenecké a vojnové piesne v podaní FS Stropkovčani.

Cestou z cintorína sme sa zastavili v bývalej miestnej škole. Otvorili tam obecné múzeum a my sme si vypočuli sprievodné slovo Martina Drobňáka, jedného z najaktívnejších iniciátorov rekonštrukcie cintorína, venovaného najmä prvej svetovej vojne. Po prehliadke exponátov nás čakal vojenský gu-

Slávnostná panychída za obete vojen vo Veľkrope.

foto: Jozef Kušník

laš a pre vojakov neodmysliteľná kaša. Všetko síce varili vojaci v uniformách rakúsko-uhorskej a ruskej armády, ale v mieri. Vo vojne sa jedlo často nedovarilo, lebo kuchyňa rozbila kanonáda.

Väčší počet účastníkov než v predchádzajúcich rokoch poukazuje na ve-

domie ľudí, že nemôžu byť ľahostajní voči marazmu, ktorý sa šíri svetom. Podujatie bolo nielen spomienkou na obeť všetkých vojen, ale i protestom proti nim a proti chamtivosti a snahe ovládnuť svet niekoľkými na úkor miliónov.

Opäť so študentmi pri Mirkovi Nešporovi

Katarína Frišová

Foto: Petr Švanda

Predvečer vianočných sviatkov sa členovia oblasťnej organizácie SZPB Bratislava tak ako každý rok stretli v Slávičom údolí, aby sa poklonili pamiatke zavraždeného partizána, Mirka Nešpora.

Po dvoch rokoch, poznačených pandemiou, sme medzi sebou opäť privítali študentov Hotelovej akadémie na Míkovínho ulici pod vedením našej členky, Libuše Podhradskej. Po položení kvetov k hrobu hrdinu SNP vystúpil s príhovorom predseda ObIV SZPB Martin Krno.

Pripomenul, že sotva dvadsaťročného poslucháča Vysokej školy technickej zatkli gardisti v jeho rodnom meste Skalica, kde ho tri dni mučili a ne-

skôr previezli do Ústredia štátnej bezpečnosti na Vlčkovej ulici v Bratislave. Keď ani po hodinách krutého vypočúvania Mirko nepreznal svojich spolubojovníkov, popravili ho. Popravujúcu čatu tvorili Slováci – a nepotrebovali k tomu ani asistenciu gestapa.

Spolu so študentmi sme potom zamierili k pomníku nad spoločným hrobom popredných účastníkov protifašistického hnutia. Väčšina mladých ľudí si tu po prvý raz vypočula príbeh tragickej smrti troch desiatok mužov, ktorí na sklunku druhej svetovej vojny zahynuli pri rakúskom Melku a v koncentračnom tábore Mauthausen. Libuša Podhradská zdôraznila, že takéto, hoci aj krátke podujatie „dá študentom oveľa viac ako hodiny dejepisu v triede“. Kiež by takých pedagógov bolo oveľa viac!

Umením proti vojne

Galantskí antifašisti s Ladislavom Sabom (v pozadí).

foto: autorka

Alžbeta Pongrácová,
ObIV SZPB Galanta

Galantskí členovia SZPB, priatelia miestneho sochára Ladislava Saba a priaznivci umenia sa začiatkom decembra 2022 stretli na Dni otvorených dverí v ateliéri a Galérii 4D v Galante. Akademický sochár Ladislav Sabo nám formou výstavy a komentovanej prehliadky predstavil svoju najnovšiu sochársku tvorbu.

„Na sérii objektov pracujem od jari tohto roka. Vyjadrujem nesúhlas s vojnou. Je to moja privata reflexia na vojnové udalosti. Vojna nemá víťazov, iba porazených, je to najväčšie diplomatické a morálne zlyhanie,“ vysvetľuje za mier angažovaný umelec.

„Vyslovujem moju túžbu po mie-

ri: Čokoľvek, len vojnu nie!“ Podľa neho chamtivosť, vojna, nenávisť, nacionalizmus ako negatívne javy neprislúchajú žiadnej konkrétnej etnickej či národnostnej skupine: „Preto je moja výpoveď apolitická.“

Zlo považuje za neadresné, nemá konkrétny tvar. V objektoch zobrazuje obranný prvok voči vojenskej technike agresora. Tento istý prvok obmieňa, v širšom ponímaní ním vyjadruje aj obranu človeka či celého ľudstva voči ekologickým, ekonomickým a ďalším hrozbám v súčasnom storočí. „Chcel by som týmito realizáciami stelesniť nádej, že existuje zábrana medzi človekom a ohrozením. Vzájomným postavením abstraktných sochárskych prvkov vznikajú ďalšie vzťahy a významy,“ dodáva Ladislav Sabo.

Predseda ObIV SZPB Bratislava Martin Krno počas príhovoru určenom najmä študentom.

Symbolický návrat domov

Vojtech Nárožný, predseda ZO SZPB
Stará Kremnička

Po vyše siedmich desaťročiach sme vypátrali mená dvadsiatich troch hrdinov, ktorí obetovali svoje životy pri obrane našej obce v októbri 1944 počas SNP. V prípade Jána Gulána z Lubiny sme zistili, že jeho rodičia po celé tie roky nevedeli, kde zahynul a kde leží ich syn.

Výbor našej ZO preto uskutočnil zájazd do jeho rodnej obce pod Javorinou na slovensko-moravskom pohraničí. Začiatkom augusta 2022 sme priniesli do Lubiny zem z jeho hrobu, aby sa aspoň takto symbolicky vrátil do rodného kraja k rodičom. V Lubine nás privítal jeho

synovec, prof. Ladislav Gulán s príbuznými, a starosta Martin Beňatinský. Na stretnutí nám historička Oľga Hrabovská priblížila históriu obce, účasť jej obyvateľov v druhej svetovej vojne a SNP, ako aj súčasnosť. Prehliadli sme si aj obecné múzeum v rodnom dome Samuela Štúra, otca Ľudovíta Štúra.

Ďakujeme

Na miestnom cintoríne zazneli pri hrobe rodičov Jána Gulána dojemné verše básne Otcova roľa, končiace slovami „...ochrancu nemá.“ Vzápätí sme na hrob položili schránku s prinesenou zemou a náš starosta Stanislav Rigo položil veniec vďaka za všetkých jej občanov. Po hymnickej piesni Kto za pravdu horí a

chvíľke ticha sme sa presunuli k pamätníku SNP na vrchu Roh. Tamojší areál nás prekvapil svojou rozlohou a dokonalou čistotou a úpravou. Martin Beňatinský nám porozprával o účasti a obetiach ľudí tohto kraja v SNP. Aj im sme sa poďakovali vencem a veršami oslavujúcimi tých, „čo pred rokmi vlast našu bránili“ a vyzývajúcimi „mocných tohto sveta, nikdy nedopustiť požiar vojny zas“. Partizánskou piesňou Tichá noc, tmavá noc, krásna je, sme ukončili našu púť vďaka pod Veľkú Javorinu, k hrobu rodičov bojovníka SNP, Jána Gulána.

Cestou z pamätníka nám domáci doslova vyrazili dych slávnostným pohostením v reštaurácii Roh. Takto si uctiť hostí dokážu len ľudia s veľkým srdcom a ušľachtilou myšliou – a takí ľudia žijú pod Veľkou Javorinou.

Hrob rodičov Jána Gulána, na ktorom spočíva aj schránka so zemou z jeho hrobu.

foto: autor

Spolupráca nás posúva ďalej

Anna Zabloudilová, predsedníčka ZO SZPB Strážske

Začiatkom decembra minulého roka sa konala výročná členská schôdza našej ZO SZPB, ktorá má v súčasnosti osemdesiat členov. Na schôdzu prijal pozvanie predseda oblastného výboru Ing. Miroslav Prega a člen výboru Miroslav Sinčák. Pozvanie prijali aj členovia ZO SZPB Naciná Ves, konkrétne predsedníčka Alena Macková a členky Anna Hlavatá a Daniela Parchoviánska.

Vo výročnej správe sme za veľmi dobrú spoluprácu poďakovali doterajšiemu primátorovi Strážskeho, Vladimírovi Dunajčákov, ktorý patrí medzi našich aktívnych členov. Zároveň sme medzi sebou privítali jeho nástupcu, úspešného kandidáta v komunálnych voľbách, Patrika Magdoška. Prislúbil nám všestrannú pomoc pri organizovaní podujatí v roku 2023. Prijemným konstatovaním pre nás je, že sme v uplynulom období omladili našu ZO o šesť

nových členov v mladom a strednom veku.

Naša vďaka za aktívnu a prínosnú spoluprácu patrí aj miestnemu klubu dôchodcov, michalovskej okresnej organizácii Únie žien Slovenska, krúžku paličkovanej čipky Pavučinka, MO Matice slovenskej, Speváckemu zboru Rozkvet a krúžku poézie a prózy Zrkadlenie. Spoločné podujatia obohacujú činnosť všetkých zmienených organizácií a spolkov.

Výročná členská schôdza ZO SZPB v Strážskom je vždy veľkým a príjemným stretnutím. foto: Pavolko production

Sme aj na webe

Nemôžeme zabudnúť ani na pravoslávnu cirkev, reprezentovanú popom Michalom Džuganom a greckokatolícku cirkev, zastúpenú kňazom Ladislavom Praščákom. Vždy v Deň červených makov (t.j. Deň vojnových veteránov) slúžia za zosnulých vo všetkých vojách krátku bohoslužbu – panychídu.

Ako predstaviteľ rímskokatolíckej cirkvi sa na pietnom akte zúčastnil Marián Babjarčík.

O našej činnosti sa obyvatelia Strážskeho, ale aj ľudia z celého Slovenska, ba i sveta, môžu dozvedieť aj z internetu. Jozef Kormaník sa stará o našu webovú stránku, plnú zaujímavostí a mapujúcu aktuálne dianie v našej ZO SZPB. Navštívte ju

na adrese <http://szpb-zo.strazske.webnode.sk>. Ďalej, vďaka Ľubici Čiernikovej už po druhý raz uzrel svetlo sveta náš vlastný Spravodajca v tlačenej podobe. Každý jednotlivec z našej organizácie prikladá ruku k dielu. Máme svoje plány a ciele, pochopili sme, že radosť, šťastie a blaho medzi ľuďmi je krásny dar – a mier s nimi súvisí.

Zamierili sme do škôl

Lektor SZPB Mirko Liba prednáša študentom o bojoch v Dargovskom priesmyku.

Martin Šoman, člen ObIV SZPB Košice

Jednou zo samozrejmych hlavných priorít SZPB je udržiavanie historickej pamäti v súvislosti s vojnovými hrôzami, ktorými si Európa prešla v rokoch 1936–1945. Je to nesmierne dôležité. Ak totiž nechceme, aby sa niečo podobné niekedy zopakovalo, je povinnosťou ľudí, ktorým záleží na spoločenskom dobre, hovoriť aj o týchto udalostiach 20. storočia.

Bohužiaľ, v poslednom období môžeme pozorovať nárast neofašistických tendencií, nielen na Slovensku, ale aj vo svete. Zvyšuje sa celospoločenské napätie, ktoré prirodzene vytvára at-

mosféru konfliktu. Fašistická ideológia a jej rôzne formy môžu z takejto situácie ťažiť a strhnúť na svoju stranu väčší počet ľudí. Aj toto sú dôvody, pre ktoré sme sa rozhodli využiť lektora ÚR

SZPB, Mirka Libu. Rozbehli sme projekt rozsiahleho vzdelávania v školách v košickej oblasti, s dôrazom na udalosti druhej svetovej vojny, skutočnosti pred ňou a po jej skončení.

Prvá prednáška bola na základnej škole v Čani v októbri minulého roka. Vzhľadom na regionálny rozmer prednášok sme sa ju usilovali priblížiť okolitému prostrediu: bola zameraná na boje v Dargovskom priesmyku, no v celkovom kontexte prebiehajúcej vojny.

Záujem a pozitívna reakcia

Veľmi zaujímavé bolo sledovať reakcie žiakov deviateho ročníka základnej školy. Totiž, udalosti rozoberané v rámci prednášky ešte na vyučovaní nepreberali, no o prednášané informácie prejavili značný záujem, k téme mali otázky. Ukázalo sa, že žiaci o historických faktoch oslobodzovania regiónu Slánskeho pohoria vedia veľmi málo, pretože sa k nim len ťažko dostávajú.

Pozitívna reakcia žiakov nás povzbudila, aby sme v týchto aktivitách po-

kračovali. Nič z toho by sme však neuskutočnili a nedosiahli bez aktívneho a ústretového prístupu pani učiteľky Viery Vaskovej, ktorá nám umožnila prednášku realizovať. Spomínam to aj preto, lebo sám som bol jej žiakom na základnej škole v Čani. V dobe mojej mladosti však o podobné témy veľa spolužiakov nejavilo záujem.

Ideme na ďalšie školy

V súčasnosti pripravujeme celú sériu prednášok podobného charakteru. Mali by sa uskutočniť v roku 2023 aj na úrovni stredných či vysokých škôl. Ich dôležitosť vyplýva z úvodných slov tohto článku a presadzovania základných hodnôt vlastenectva, demokracie a humanizmu zo strany SZPB. V praxi realizujeme princípy slobody, demokracie, sociálnej spravodlivosti a rovnosti medzi ľuďmi. Ak rezignujeme na tieto aktivity, je možné, že mládež bez prístupu ku kvalitným a pravdivým informáciám o fašizme a nacizme padne do náručia demagógie, ktorá z tejto hroznej ideológie vychádza.

(Zatiaľ) nepoznáme všetky detaily histórie

Ján Uhrík, predseda ZO SZPB kpt. Adolfa Weinholda Stropkov

Už sedemdesiat osem mierových rokov si koncom novembra 2022 pripomenuli občania Stropkova pri pamätnej tabuli Osloboditeľov. Pietne spomienkové zhromaždenie aj tentoraz organizovali mestský úrad, okresný úrad a naša ZO SZPB. Stretli sa na ňom občania, poslanci, zástupcovia spoločenských organizácií a cirkví. Rovnako prišli aj žiaci škôl, ktorí sú schopní pochopiť význam tohto dňa – a to nás obzvlášť teší.

Stropkov bol prvým slovenským mestom, ktoré oslobodili československí vojaci. Išlo o príslušníkov 3. samostatnej brigády 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, ktorej velil brigádny generál Karel Klapálek v súčinnosti s 271. streleckou divíziou 1. gardovej sovietskej armády na pravom krídle. Ako prvá vstúpila do mesta rota pod velením ppor. Vladimíra Jaroslava Sisru. Práve jemu vďační občania v roku 1969 osadili pamätnú tabuľu, pri ktorej sa každoročne koná spomienkové zhromaždenie na počesť oslobodenia mesta.

Primátor Ondrej Brendza vo svojom príhovore poukázal na extrémizmus zaplavujúci verejný život či politickú scénu. Vyslovil sa proti všetkým vojnám. Autor tohto článku priblížil život a osud ppor. Vladimíra Jaroslava Sisru, osloboditeľa mesta. Podľa zistenia historika Ľuboslava Šmajdu, veliteľ Sír bol volynským Čechom a v januári 1944 sa ako dvadsaťročný prihlásil do 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Veľmi rýchlo postupoval v hodnostiach a z vojaka bol v novembri už podporučík – veliteľ guľometnej roty.

Spomínali sme aj na Smika

V apríli 1945 bol povýšený na poručíka a prevelený na Ministerstvo národnej obrany. Ako mnohých, hoci nezahynul guľkou, stal sa obeťou vojny. Zomrel iba ako dvadsaťtriročný dôstojník, 14. januára 1948 v Starom Smo-

kovci na tuberkulózu. Keďže pre väčšinu účastníkov sú tieto informácie úplne neznáme, vyvstali ďalšie otázky. Najmä žiaci chceli vedieť viac o jeho mladosti, prípadne mieste, kde je pochovaný. O jeho hrobe však zatiaľ, žiaľ, nič nevieme.

Primátor Ondrej Brendza počas príhovoru.

foto: Jozef Kušník

Vynikajúca spolupráca so školou

Ján Slosiarik, predseda ZO SZPB Dobrá Niva

Správa o činnosti organizácie za uplynulé obdobie (od konania 17. zjazdu SZPB) podrobne zhodnotila naše aktivity v čase označenom pandemiou. Na výročnej členskej schôdzi začiatkom decembra 2022, ktorú otvoril a viedol podpredseda základnej organizácie Zdenko Zajac, sa predovšetkým bilancovalo.

Autor tohto textu zdôraznil, že vždy sme si dokázali pripomenúť významné výročia, a to aj pri rešpektovaní prijatých epidemiologických opatrení. Cená je najmä naša spolupráca so ZŠ s MŠ Juraja Slávika Neresnického. Žiaci školy sa pravidelne zúčastňujú na turistických vychádzkach 8. mája. Aj v uplynulom roku boli niektorí z nich na vojenskom cintoríne v Liptovskom Mikuláši či na turistickom pochode z Donovál do Ko-

rytnice. Deviatci absolvovali exkurziu do Múzea SNP v Banskej Bystrici, na Kalište a na vojenské cintoríny vo Zvolene. Vybrané družstvo sa zúčastnilo brannej súťaže na Švábe a v minulých rokoch sa škola zapojila aj do súťaže Medzníky 2. svetovej vojny. Pokiaľ to bolo možné, žiaci školy prispievali k oslavám niektorých výročí aj kultúrnym programom.

Za všetky aktivity patrí naše poďakovanie bývalej riaditeľke

školy, PaedDr. Márii Slosiarikovej. Jej zásluhy boli ocenené aj Čestným uznaním ÚR SZPB. V závere autor tohto textu poďakoval ďalším trom členom výboru za ich prácu pre organizáciu: Márii Žilkovej, Zdenkovi Zajacovi a Jánovi Kyseľovi. Vo voľbách do výboru už zo zdravotných dôvodov nekandidovali.

Vela plánov na rok 2023

V nasledujúcich tajných voľbách sme si do výboru ZO na ďalšie funkčné obdobie zvolili Renátu Mužikovou, Anežku Sujovú, Jiřího Pospíšila, Karola Slúku a autora tohto textu, ktorého potom výbor potvrdil aj vo funkcii predsedu organizácie.

Momentka z výročnej členskej schôdze v Dobrej Nive.

foto: autor

Taktiež bol zvolený revízor účtov, Milan Štímel' a delegáti na oblastnú konferenciu.

V diskusii sa hovorilo o úlohách, ktoré čakajú na členov organizácie v budúcom roku. Všetkých zaujali pripravované

zájazdy na Čabrad', do Uhrovcu i možnosť prejsť sa Clementisovým chodníkom. Po schválení plánu hlavných úloh sme zablahoželeli Anne Čuhárovej a Jiřímu Pospíšilovi k ich životným jubileám.

Do nového roka s novým vedením

Zuzana Novotná, ZO SZPB Topoľčany

Aj v Topoľčanoch sme začiatkom decembra 2022 uzatvárali uplynulý rok. Dlhoročný predseda ZO SZPB Peter Petráš, odovzdal štafetu doterajšej tajomníčke Elene Novotnej.

Okrem novej predsedníčky si naša ZO SZPB zvolila nový výbor a privítali sme aj nových členov. Osobitne nás teší, že medzi posily pribudol poslanec zastupiteľstva Nitrianskeho samosprávneho kraja, Peter Baláž. Hodnotili sme uplynulý, ale aj plánovali nadchádzajúci rok. Najčastejšie zaznievali návrhy na aktivity smerujúce k získavaniu nových členov zväzu, potrebu posilňovania spolupráce s orgánmi miestnej samosprávy a štátnej správy, ako aj plánovanie spoločných aktivít s ďalšími partnermi.

Zaznela aj partizánska hymna

Neformálny príhovor predsedu SZPB Pavla Sečkára sleduje Ján Pacek (vľavo) a podpredseda ÚR SZPB Jozef Ťažký (po ľavici P. Sečkára).

foto: František Bruchánik

Štefan Horváth, ObIV SZPB Banská Bystrica

Na Mikuláša sa v Banskej Bystrici konala každoročná Spomienka na povstalecké Vianoce. Predseda tamojšieho ObIV SZPB Ján Pacek, pripomenul aj ďalšiu historickú udalosť, viažucu sa k tomuto obdobiu: Vianočnú dohodu, ktorú uzatvorili dva hlavné prúdy protifašistického hnutia. Dokument sa stal príkladom zjednotenia síl na Slovensku, ktoré sa rozhodli spolupracovať pri organizovaní odporu proti ľudáckej vláde a vytvoriť celonárodný orgán boja proti fašizmu, Slovenskú národnú radu.

Morálnu podporu členskej základni oblastnej organizácie vyjadril predseda SZPB, Pavol Seč-

kár. Súčasne vyslovil presvedčenie, že sa v blízkej budúcnosti vytvoria priaznivejšie podmienky pre činnosť odbojárov. Na jeho návrh si viac ako sto šesťdesiat účastníkov podujatia minútu ticha uctilo pamiatku všetkých padlých povstaleckých bojovníkov.

Na akcii sa zúčastnil aj podpredseda ÚR SZPB, Jozef Ťažký a jej tajomník, Viliam Longauer. Členkám a členom oblastnej organizácie poďakoval Ján Pacek za vykonanú prácu v tomto, pre Zväz neľahkom období. Vyslovil nádej, že spoločným úsilím prekonáme aj túto nepriaznivú dobu. Sálou potom tradične zborovo zaznela pieseň *Tichá noc, tmavá noc*, ktorá je medzi našimi členmi známa ako partizánska hymna.

Členovia SZPB v Topoľčanoch hodnotili i plánovali.

foto: autorka

*Naším čitateľom, čitateľkám a priaznivcom
ďakujeme za novoročné želania a všetkým do roka 2023
prajeme vždy čerstvé zážitky, voňavé chvíle s najbližšími
a príjemnú pohodu pri každom novom čísle*

BOJOVNÍK
NOVINY ANTIFAŠISTOV

- **Bačkov:** Mária Tomková 70 a Michal Zozulák 80 rokov.
- **Bacúch:** Jozef Ološtiak 84 a Štefan Piliar 72 rokov.
- **Banská Bystrica:** Agnesa Magyarová 81, Vladimír Vojtko 45, Ing. Juraj Odor 75, Mária Chrválová 80, Mária Vajdová 80, Mária Gašparová 87, Mária Kováčiková 84, Mikuláš Palko 82, Ing. Mária Härtingová 65 a Ing. Pavol Sečkář, PhD. 84 rokov.
- **Bardejov:** Anna Kurilová 70 a František Platko 70 rokov.
- **Belá – Dulice:** Miloslav Zigo 75, Viera Kováčiková 80, Jaroslav Šimko 86, Ing. Drahúša Bezděková 65 a Miloslav Sumka 83 rokov.
- **Bratislava:** Ing. Nadežda Priezminová 82, Františka Slanin-

- ková 81 a Štefan Kozáček 103 rokov.
- **Brezno:** Marta Brečková 90 a Ludmila Ryšianová 70 rokov.
- **Brusno:** Jozef Slabecius 60 rokov.
- **České Brezovo:** Lenka Sýkorová 75 rokov.
- **Cinobaňa:** Dušan Abelovský 65 rokov.
- **Detva:** Ing. Martin Strelec 91, Tomáš Dedinský 86, Jaroslav Švábenský 85, Soňa Strelcová 85, Emil Ďuriš 83, Ján Lakota 83, Irena Schronerová 83, Jozef Hulina 81, Štefan Vreštiak 81, Mária Sarvašová 80, Mária Šufliarská 75, Ondrej Tereň 75, Ján Labák 70, Mgr. Darina Labáková 70, Emília Lalíková 70, Martin Matrtaj 70, Stanislav Spod-

- niak 70, Anna Melišková 65 a Mária Sujová 60 rokov.
- **Dolné Vestenice:** Viola Balážová 75, Lubomír Turanský 70, Štefan Chynoracký 91 a Zuzana Botková 84 rokov.
- **Hrachovo:** Michal Kypet 30 rokov.
- **Hostie:** Mária Vargová 75 rokov.
- **Hrušov:** Ján Hajdúch 81 rokov.
- **Humenné:** Bohumil Krajčík 75, Ing. Vladimír Komanický 88, Jozef Karas 70 a Ján Borč 75 rokov.
- **Choňkovce:** Anna Makarová 88 rokov.
- **Lubietová:** Júlia Hiadlovská 89 a Iveta Lopúchovská 60 rokov.

- **Lučenec:** Ing. Miroslav Kľochan 65, Kristína Kravčíková 65, Alica Palovičová 70 a MUDr. Mária Vlasta Kuníková 93 rokov.
- **Kokava nad Rimavicou:** Pavel Zdút Šťastný 70 rokov.
- **Kráľovský Chlmec:** Bc. Klára Pajkošová 70, Alexander Mittelman 70 a Anna Juhászová 93 rokov.
- **Kysta:** Alžbeta Krajčíková 60 a Helena Palaščáková 60 rokov.
- **Lehota pod Vtáčnikom:** Mária Belaňová 90, Helena Benisková 89, Ján Čipov 90, Zdenka Čipovová 87, Ján Dudáš 75, Terézia Hamáčková 80, Ľudovít Mitaš 65, Jozefína Tonhajzerová 82, Dana Mendelová 65, Ľudovít Šesták 75 a Pavol Žiak 75 rokov.
- **Liptovský Mikuláš:** Ing. Pavol Chrapčiak 97 a Ján Chrapčiak 80 rokov.
- **Medzilaborce:** Božena Franková 70, Štefan Mikluš 65, Jozef Sivý 60, Anna Dobdová 60, Jana Martináková 60, JUDr. Michal Dribňák 75 a Stanislav Dura 30 rokov.
- **Michalovce:** Július Pavlov 75, Klára Sidorová 82, MUDr. Jozef Voskár 89, Ing. Miroslav Prega 70, Jolana Slovianinová 84 a Emília Richtáriková 80 rokov.
- **Myjava:** Ján Martiš 89 a MUDr. Pavol Garaj 75 rokov.
- **Nižný Žipov:** Oľga Mičková 60 rokov.
- **Novosad:** Jozef Baran 80 rokov.
- **Petrovce nad Laborcom:** Terézia Krajňaková 93 rokov.
- **Pliešovce:** Paula Bednárová 70 a Ján Krnáč 80 rokov.
- **Poltár:** Elena Gabľasová 90 a Milan Svoreň 65 rokov.
- **Prievidza:** Jozef Mjartan 70, Darina Brezániová 80, Soňa Pinková 65 a Irena Tomová 95 rokov.
- **Revúca:** Mária Janičová 65, Eva Balážová 75, Veronika Gregorová 75, Dušan Kováč 81, Katarína Jakubovská 81, Oľga Hocková 82, Eva Gérecová 85 rokov, Mária Címbalisticová 90, Ivan Klincko 80 a Lucia Kriaková 45 rokov.
- **Rimavská Sobota:** Jolana Modoródiová 65, Anna Vala-

- chová 75 a Viera Repová 80 rokov.
- **Šarišské Čierne:** Andrej Buvalič 60 rokov.
- **Senec:** Mgr. Terézia Snohová 73 rokov.
- **Selce:** Daniel Hlinka 81 rokov.
- **Slovenské Nové Mesto:** Vasil Demjan 80 rokov.
- **Snakov:** Michal Malega 60 rokov.
- **Stará Kremnička:** Alfonz Hrmo 92, Róbert Sekereš 84, Magdaléna Babinová 80, Marta Sekerešová 80 a Anton Števíca 80 rokov.
- **Stará Turá:** Mária Dekányová 69, Stanislav Kýška 73, Stanislav Zigo 74, Zuzana Zigová 70 a Vladislav Mikláš 76 rokov.
- **Stebník:** Miluše Varcholová 75 rokov.
- **Strážske:** Ján Pliška 70, Anna Val'ová 93, Valerián Duraník 82 a Jolana Perháčová 84 rokov.
- **Streda nad Bodrogom:** Pavol Petrik 65 rokov.
- **Tisovec:** Elena Krišková 82, Ondrej Bútor 81, Viera Liptáková 65, Elena Liptáková 65, Milan Šlajfer 60, Mgr. Gabriela Kéry 55, Július Pardupa 82, Ondrej Bútor 81, Karol Hruška 65 a Zuzana Bukovská 75 rokov.
- **Trebišov:** Slávka Ferencová 60 a Andrej Maťovka 60 rokov.
- **Trenčín:** Klára Kopecká 94, Anežka Samáková 91, Ľubica Straková 70 a Štefánia Adamusová 88 rokov.
- **Trhovište:** Bohuš Jakuboc 55 rokov.
- **Uderiná:** Katarína Brablecová 60 a Helena Lacová 75 rokov.
- **Utekáč:** Anna Becániová 87, Jana Kréťová 70 a Ján Vrábel 87 rokov.
- **Veľaty:** Ing. Jozef Timko 65 rokov.
- **Závodka:** Mgr. Dagmar Hrušková 60 a Mgr. Štefánia Bohušová 75 rokov.
- **Zvolenská Slatina:** Ján Babic 73, Ján Sluka 71, Pavel Šalko 81, Mária Hudánova 74, Mária Mlynarová 68, Mária Janespalová 79 a Mária Luptaková 88 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme.

Pavel Chrapčiak s ocenením od mesta Liptovský Mikuláš. Foto: archív autora

Aktívny odbojár z Liptova

Ján Rohár

Rodák z Liptova, priamy účastník SNP a pomocník partizánov Pavel Chrapčiak oslávil 10. januára svoje 97. narodeniny. Ako mladý osemnásťročný chlapec sa po vypuknutí SNP a mobilizácie prihlásil k partizánom v kasárňach pod Hájom. Spolu s bratom Vladom dostali za úlohu zaistenie zásobovania pre mobilizovaných záložníkov a neskôr aj partizánov v horách. Potraviny vozili poľnými cestami a keďže ich viackrát kontrolovali nemecké hliadky, museli mladí bratia vždy vymyslieť novú trasu, aby neboli príliš podozriví.

Po skončení vojny sa Pavel Chrapčiak aktívne zapojil do pomoci pri opravách domov a mostov. Spoločne s ďalšími dobrovoľníkmi pomáhal odstraňovať nášľapné míny a nevybuchnuté granáty z polí.

Pavel Chrapčiak patrí medzi aktívnych členov SZPB, vstúpil do neho už v roku 1946. Dlhé roky pôsobil aj ako predseda ZO SZPB v Liptovskom Mikuláši, robil prednášky a mladým ľuďom vysvetľoval históriu SNP. Spolu s ďalšími rekonštruoval partizánske bunkre na Lúčkach v doline Kráľovho v Demänovskej doline.

V mene redakcie Bojovník a celého SZPB ďakujeme Pavlovi Chrapčiakovi za jeho doterajšiu činnosť a želáme mu hlavne veľa zdravia!

Lúčime sa s Ladislavom Neuwirthom

Braňo Balogh, člen ZO SZPB Senec

Vo veku 90 rokov nás v utorok 13. decembra po krátkej chorobe v pokoji opustil major v. v. Ladislav Neuwirth. Dlhé roky bol veľmi aktívnym členom a funkcionárom OblV SZPB Bratislava. Rodák z Liptovského Hrádku sa rozhodol pre vstup do armády, kde pôsobil vyše dvoch desaťročí. Počas štúdia na strednej vojenskej škole mal možnosť prehládavať územie, po ktorom prešli sotne UPA, tzv. banderovci. Prešiel viacerými pozíciami, cez veliteľa čaty protivzdušnej obrany v Prahe až po dôstojnícku funkciu v Martine, kde sa opakovane stretol aj s Ľudvíkom Svobodou pri jeho cestách do Vysokých Tatier. Viac krát prednášal mládeži počas výročí Karpatsko-dukľanskej operácie. Keďže táto práca ho veľmi naplňovala, po odchode do výslužby sa rozhodol pracovať na ZŠ v Jelke. Mnohí jeho žiaci na neho spomínajú ako na láskavého a vtipného pedagóga.

Napriek možnosti oddychu sa na dôchodku agilne angažoval v prospech SZPB. Za najvýznamnejší počin možno považovať obnovenie ZO SZPB v Senci v roku 2006, po pätnástich rokoch jej nečinnosti. Zo štyroch začínajúcich členov sa ich počet dodnes zdesaťnásobil. Inicioval množstvo prednášok na ZŠ a SŠ aj v rámci Senca, kde ešte žili priame účastníčky SNP, Helena Ivanišová, Zuzana Zrnková a Margita Koláriková. Práve činnosť aktivita viedla členov predsedníctva OblV Bratislava, aby ho ustanovili do neformálnej funkcie fotografa. Zaznamenal množstvo spomienkových podujatí a pravidelne prispieval do Bojovníka. V rámci OblV a Komisie učiteľov žien a mládeže pri ÚR SZPB sa ako bývalý vojak a učiteľ podieľal na príprave podujatí pre mládež, za všetky spomeňme súťaže Medzníky 2. sv. vojny a Behy oslobodenia.

Vlani Ladislava Neuwirtha ocenili Výročnou cenou Samuela Zocha. Bratislavský samosprávny kraj ju udeľuje osobnostiam, ktoré sa významným spôsobom zaslúžili o spoločenský a ekonomický rozvoj BSK a jeho reprezentáciu doma i v zahraničí. Prakticky do posledných chvíľ sa staral o nástennú tabuľu pri MsKS v Senci, kde pravidelne informoval o dianí v SZPB a pripomínal si historické výročia. Ústredná rada SZPB mu minulý rok za jeho celoživotnú prácu v prospech SZPB udelila medailu M. R. Štefánika I. stupňa. Ladislav Neuwirth bol nesmierne aktívnym, vľúdny, duchaplným, vtipným človekom – a takým ostane navždy v srdciach tých, ktorí ho poznali.

Česť jeho pamiatke!

Navždy sme sa rozlúčili

- **Bojnice:** s 99-ročnou Helenou Košovskou.
- **Detva:** s 82-ročným Mikulášom Vreštiakom a 67-ročným Jánom Konôpkom.
- **Hnúšť:** so 100-ročným Jánom Štefánikom, priamym účastníkom SNP.
- **Kordíky:** so 73-ročnou Máriou Chladnou.

- **Ľubela:** s 90-ročnou Angelou Švecovou.
- **Trenčín:** so 101-ročným Karolom Steklým.
- **Uderiná:** so 79-ročnou Mgr. Vierou Petrusovou.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

Odišla dcéra hrdinu, Zoe Klusáková-Svobodová

Martin Krno

Foto: autor a jeho archív

Z Prahy prišla pred Vianocami smutná správa. V pondelok 12. decembra 2022 navždy dotieklo šlachetné srdce dcéry čs. legionára a armádneho generála Ludvíka Svobodu, Zoe Klusákovovej-Svobodovej. Dožila sa požehnaného veku 97 rokov. Pred vyše dvoma rokmi pochovala svoju jedínú dcéru Ludu, profesorku histórie.

O účastníčke protifašistického hnutia, profesorke ekonómie, spisovateľke a aktívnej funkcionárke viacerých združení odbojárov sme v Bojovníku písali práve pred rokom. Narodila sa 4. decembra 1925 v Užhorode, keď tam bol jej otec v hodnosti štábného kapitána na stáži v delostreleckom pluku.

Netradičné krstné meno jej vylosovali z desiatich lístkov z otrovej vojenskej lodičky. Išlo o hrdinku románu ruského prozaika Jevgenija N. Čirikova, ktorý emigroval po Októbrovej revolúcii do ČSR a matka Irena si jeho dieťa veľmi obľúbila.

Už ako neplnoletá v odboji

Po rozbití ČSR a obsadení českých krajov nacistickým Nemeckom Svoboda emigroval. V Sovietskom zväze organizoval založenie čs. zahraničného vojska, ktoré viedol víťaznými bitkami pri Sokolove, v Charkovskej oblasti, pri oslobodzovaní Kyjeva a pravobrežnej Ukrajiny až cez karpatské priesmyky na pomoc SNP a priame boje na Slovensku a Morave.

Počas protektorátu Zoe ako dospievajúca dievčina so svojou matkou a o rok starším bratom Miroslavom spolupracovala s čs. vojenským výsadbom zo ZSSR, za čo ich prenasledovalo gestapo.

Často preto museli meniť miesto ilegálneho pobytu. Brata sa nacistom podarilo zatknúť a poslať na istú smrť do koncentračného tábora v Mauthausene. Rovnako tragicky skončili aj jej dvaja strýkovia a ďalší členovia širšej rodiny. Životný osud babičky Anežky Stratilovej sa naplnil v plynovej komore v Ravensbrücke.

Irene a Zoe sa vďaka pomoci obetavých ľudí na vidieku podarilo vojnu prežiť. Svoboda sa o tom dozvedel, až keď začiatkom mája 1945 pricestoval do Košíc, kde ho prezident Eduard Beneš vymenoval za ministra národnej obrany. Dobrú správu mu z južnej Moravy priniesol mladý sovietsky dôstojník, spisovateľ Michail M. Veršinín, ktorý pôsobil v rozviadke 2. ukrajinského frontu. Stal sa dlhoročným priateľom rodiny Svobodovcov.

Clementis im svedčil na svadbe

Po vojne Zoe študovala ekonomiku, neskôr sa špecializovala na riadenie poľnohospodárskej výroby a dotiahla to na kandidátku vied a profesorku ČVUT a VŠE. Jej nastávajúci, Milan Klusák, ktorý prešiel peklom nacistických koncentrákov, pôsobil ako osobný tajomník Vladimíra Clementisa na ministerstve zahraničných

vecí. Minister im išiel v septembri 1948 na svadbu za svedka.

Kruté 50. roky neobišli ani ich rodinu. Svobodu zatkli v novembri 1952. Milana odvolali z diplomatickej misie v ZSSR. Až po intervencii sovietskych armádnych špičiek (údajne maršalov Ivana S. Koneva a Georgija K. Žukova) u Stalina prepustili generála na slobodu. Tzv. súdruhovia však nositeľa viacerých vojenských, štátnych i zahraničných vyzna-

čas osláv 70. výročia Karpatsko-duklianskej operácie. Sprewádzala ju dcéra a vnuk. Miroslav nakrúcal dokumentárny film venovaný urputným bojom v poľsko-slovenskom pomedzí na jeseň 1944 a povojnovému rozvoju podduklianskeho kraja. V rámci svojich možností sa oň zaslúžil jeho prastarý otec najprv ako minister, potom ako prezident.

Okamžite som vycítil, že Zoe je silná, empatická žena. Skutočná,

Či im nie je hanba?!

Českých odbojárov nedávno pobúrilo, keď známy moderátor spravodajských relácií Jakub Železný, syn politika a mediálneho podnikateľa Vladimíra Železného, v priamom prenose Českej televízie na adresu armádneho generála akoby len tak mimochodom podotkol: „Ako si tak pendľujete na námestí Na Františku a medzi nábrežím, ktoré sa bohvie prečo dodnes volá po komunistickom prezidentovi Ludvíkovi Svobodovi...“

Ako môžu vo verejnoprávnej inštitúcii pracovať redaktori, ktorí nepoznajú dejiny? Nepoznajú hrdinov, ktorí oslobodili Československo od nacistov, dokonca ani jedného z najväčších, ktorému nacisti poslali sedemnášťročného syna do koncentráku a tam ho ubili na smrť? Odbojári sa pýtajú: „Kto zamestnal takéto nezvedlanca, ktorý sa nemôže dívať slušným ľuďom do očí?!“

Ani mnohí slovenskí novinári neoplyvajú hlbokými vedomosťami z novodobej histórie, nie to z odboja proti fašizmu. Čo si však myslieť o politikoch, ktorí rozhodli, že na oslavách 79. výročia Karpatsko-duklianskej operácie bude vládnu delegáciu viesť iba štátny tajomník ministerstva obrany? Pritom prvý raz v dejinách samostatnej Slovenskej republiky širokým oblúkom obišli pomník so sochou Ludvíka Svobodu v centre Svidníka.

Pani Zoe Klusáková-Svobodová, odpustite im, nevedia, čo činia. Alebo to možno vedia až veľmi dobre.

Profesorka Zoe Klusáková-Svobodová na prezentácii knihy svojho otca, rok 2008.

menaní poslali z Prahy robiť účtovníka JRD v obci Hrozatín na Českomoravskej vysočine.

Fakticky plnej politickej rehabilitácie sa dočkal až na jar 1968, keď ho zvolili za siedmeho prezidenta Československa. V tejto funkcii zotrval do roku 1975. Milan Klusák zastával v rokoch 1973 až 1988 post ministra kultúry, zomrel v novembri 1992.

Bola to silná, empatická žena

Zoe Klusáková-Svobodová sa v dôchodkovom veku začala vážnejšie venovať historickým otázkam. Pripravila vydanie niekoľkých kníh otcových pamätí, napísala jeho životopis a spomienkovú knihu *O tom, čo bolo*. V roku 2019 ju vyznamenali *Križom obrany štátu*. Stala sa čestnou predsedníčkou Spoločnosti L. Svobodu, ktorú založili jeho spolubojovníci, bola tiež členkou Českého zväzu bojovníkov za slobodu a Československej obce legionárskej.

Osobne som sa s ňou zoznámil

kultivovaná dáma, ale so srdcom otvoreným pre každého, kto chce počúvať a rozumne diskutovať. Prítomným, najmä zo Svidníka a okolitých obcí, sa tlačili slzy do očí, keď sa pri nich pristavila. Mnohých poznala po mene, nielen posledných žijúcich príslušníkov Svobodovho vojska, ale aj ich potomkov. Každý chcel s ňou prehodiť aspoň slovo-dve a od-fotografovať sa. Bolo vidno, že pod Duklu nechodila iba na oficiálne podujatia.

Zoe Klusáková-Svobodová s Jánom Il'janovským a Jurajom Biľom (oba po jej ľavej ruke) pred pomníkom Čs. armádneho zboru v poľskej obci Nowosielce, rok 2014. Autor článku celkom vpravo.

Rodina Svobodovcov v roku 1939, zľava Miroslav, Zoe, Irena a Ludvík Svoboda.

Slovenský zväz protifašistických bojovníkov

so sídlom Štúrova 14/8, 811 02 Bratislava – Staré Mesto

právna forma: občianske združenie IČO: 00177431

Vyzývame svojich členov, priateľov a sympatizantov, aby využili možnosť poukázania 2 % podielu zaplatenej dane z príjmov a poskytli tak podporu pre našu činnosť v roku 2023.

SZPB bol pre tento účel zaregistrovaný dňa 3.11.2022 do zoznamu prijímateľov 2 % z dane v Notárskom centrálnom registri (www.notar.sk) pod sp. zn. NCRIS36516/2022.

Aktuálne tlačivo vyhlásenia už s údajmi SZPB je možné stiahnuť zo stránky www.szpb.sk Po vyplnení je tlačivo potrebné podať na daňovom úrade spolu s potvrdením o príjme, ktoré vystaví zamestnávateľ v prípade, ak ste zamestnancom do 30.4.2023.

Ak ste podnikateľ, podávate vyhlásenie k 2 % z dane priamo v daňovom priznaní do termínu podania daňového priznania na daňový úrad.

Za Váš príspevok a prejavenu dôveru vopred ďakujeme.

Ústredná rada SZPB

Kontakt: e-mail: ekonomka@szpb.sk

telefón: 0911 151 512

www.szpb.sk

Šokujúci a drastický, no poučný príbeh

Gustáv Murín

Kniha Čakareň na smrť debutantky Renaty Póbišovej je historickým románom spracovaným na tristo stranách. Už samotná sýtočervená obálka knihy napovedá, že ide o román z obdobia holokaustu. Ilustrácia vytvorená Mgr. Art. Ivanom Patúcom je schválne navrhnutá desivo, aby odrážala hrôzy, ktoré sa autorka snažila vo svojej knihe čo najautentickejšie zachytiť.

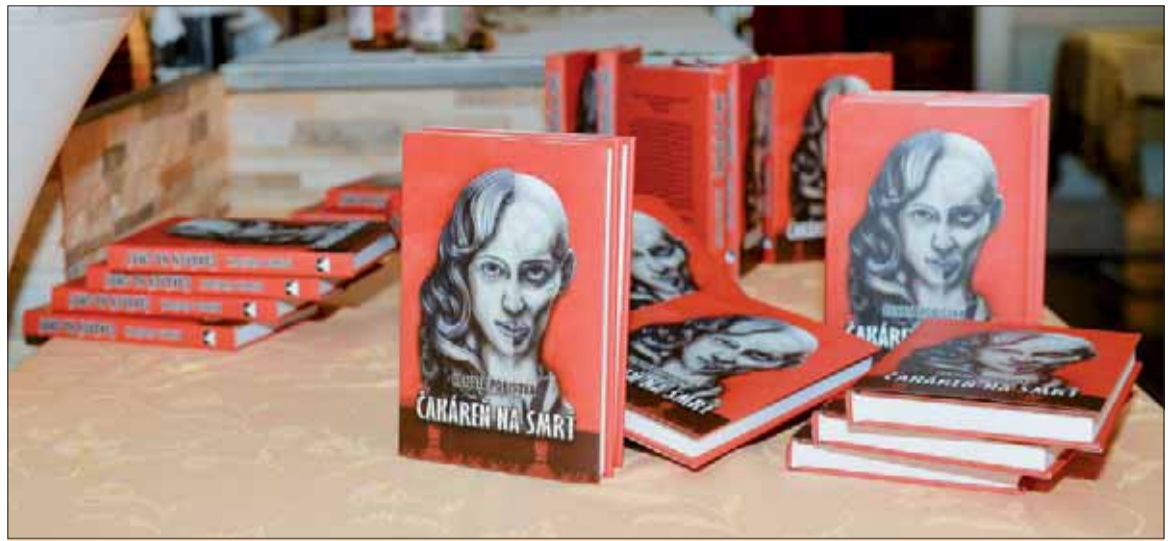
„Písanie mi od detstva prinášalo radosť a od prvého momentu, odkedy som sa naučila písať, denne som dávala na papier svoje básničky, krátke rozprávky a príbehy. Často som ich prednášala v kruhu rodiny a priateľov. Nakoniec však ostali zatvorené v zásuvke,“ vracia sa k svojej motivácii Renata Póbišová a dodáva, že zatiaľ čo v nej drial sen napísať román zistila, že objavila ďalšiu vášeň – históriu. „Ako „náštročná“ som začala čítať historické romány od klasických spisovateľov, ako bol Alexander Dumas alebo Victor Hugo, ale napríklad aj moju obľúbenú autorku Mariju Jurič Zagorku či Juliette Benzoniiovú, ktorá ma preniesla do obdobia francúzskych kráľov a prostredia pompéznych palácov. Taktiež vo svojich dielach využíva fiktívne hlavné postavy, ktoré vsunie do detailne historicky spracovaného príbehu.“

Hoci pre Renatu Póbišovú má každé historické obdobie svoje čaro, rozhodla sa upriamiť pozornosť na obdobie druhej svetovej vojny, lebo „z nejakého dôvodu“ ju fascinovalo, čím si museli prejsť väzni v koncentračných táboroch. A tak popri materskej dovolenke začala študovať rôznu literatúru z tohto obdobia. „Od románov až po knihy faktografické. Popritom som neustále sledovala čiernobiele dokumenty a začala si robiť poznámky. Pomaly sa mi v hlave začal tvoriť príbeh. Stále som však mala pocit, že viem o téme dosť málo. To isté by som vám však povedala aj dnes, a to už ubehlo vyše sedem rokov.“

Pútavejšia než učebnica

Nuž, zdá sa, že o tomto období by sa dali informácie čítať a študovať donekonečna, veď v nej prišlo o život vyše šesťdesiat miliónov ľudí. Len v dôsledku genocídy to bolo jedenásť až sedemnášť miliónov Židov, Rómov, sovietskych vojnových zajatcov, Poliakov, homosexuálov, politických väzňov či mentálne postihnutých. „To znamená toľko isto nevypovedaných príbehov, o ktorých by sa dalo písať,“ hovorí autorka.

Jej dielo však nepribližuje príbeh jednej konkrétnej osoby, ale prostredníctvom hlavnej postavy vedie čitateľov viacerými osudmi ľudí, ktorí boli súčasťou holokaustu. Pritom udalosti, o ktorých

Knižná novinka s názvom Čakareň na smrť približuje hrôzy druhej svetovej vojny.

Foto: Gustáv Murín

rých píše, sa naozaj udiali a usilovala sa ich popísať čo najpresnejšie. Aj vďaka tomu je kniha poučná a z historického hľadiska obohacujúca. „Mojím prvotným zámerom bolo ľuďom priblížiť určité historické momenty tak, aby sa im ľahšie zapamätávali prostredníctvom môjho románu než z učebnice. V knihe tak spomínam napríklad Norimberské zákony, ako aj Židovský kódex, ktorý sa v roku 1941 stal protizidovským zákonom na Slovensku, a ako spoločnosť pod ich vplyvom fungovala,“ vysvetľuje Renata Póbišová.

Ľudskí hrdinovia...

Čitateľ sa nenásilne vnorí aj do židovských tradícií, lebo hlavnou hrdinkou je dievča katolíckeho vierovyznania, ktoré sa však s bratom ocitne v sta-

rostlivosti židovských pestúnov. Prostredníctvom príbehu sa oboznamujeme s rozdielmi napríklad vo fungovaní domácnosti či v kultúre. Pritom však silne pôsobí autorkin odkaz, že sme si všetci rovní. Bez ohľadu na rasu či vierovyznanie. Je to badať v zmyslení postáv, ktoré v knihe vystupujú.

Taktiež vlastnosti ako ľudskosť či neľudskosť zohrávajú v jej knihe veľkú úlohu. Mnohé postavy prejavujú svoju ľudskosť pomocou iným v ťažkej situácii, napríklad zámožný kresťan ukrýva Židov v suteréne svojho domu a usiluje sa svojím spôsobom bojovať proti nacistom. Takéto činy kontrastujú s postavami, ktoré vo svojej celej podstate odporujú ľudskému správaniu.

...a neľudskí zločinci

Sú to nielen samotní nacistickí pohlavári a vojaci, ale aj lekári, ktorí vykonávajú experimenty na bloku 10 najmä na ženách. „Do knihy som začlenila niekoľko z nich, pričom som schválne vynechala notoricky známeho Jozefa Mengeleho, o ktorom sa už popísalo viac než dosť. Myslím, že je nutné, aby ľudia spoznali o niečo viac krutých lekárov, ktorí sa neštítali ubližovať, ponižovať a narábať s ľuďmi ako s pokusnými morčatami či nepotrebným kusom mäsa,“ zdôrazňuje autorka.

Avšak okrem emocionálnych momentov, ukazujúcich ľudské utrpenie, ktoré bolo pre tú dobu

príznačné, má v knihe miesto aj láska. Tá je pre príbeh veľmi dôležitá a vďaka nej sa v knihe menia osudy hlavných hrdinov. „Nedá mi nespomenúť moje návštevy v osviečimskom tábore smrti, kde som mala súkromnú sprievodkyňu z Poľska. Rozpovedala mi množstvo príbehov, ktoré sa tam udiali a nikdy nevyšli na verejnosť, pretože si to preživší nepriali a chceli ostať v anonymite,“ vysvetľuje Renata Póbišová.

Voja prostredníctvom literatúry

„V Osviečime som sa dozvedela aj o existencii nevestinca, ktorý sa nachádzal v bloku 24, hneď vedľa brány hlásajúcej absurdný slogan „Práca oslobodzuje“. Práca v nevestinci je taktiež súčasťou knihy, ako aj mnohé ďalšie informácie týkajúce sa života, respektíve prežívania v osviečimskom koncentračnom tábore,“ dodáva autorka.

Sama patrí medzi tých, ktorí veria, že čítanie takýchto príbehov vedie ľudí k empatii a poznávaniu životných hodnôt, pretože nič nemá väčšiu hodnotu ako ľudský život. Napriek tomu, že ľudské dejiny sú vo veľkej miere dejinami vojnových konfliktov, vojna ľudí nejakým spôsobom fascinuje. „Koľko kníh však treba napísať, aby sme sa z nej poučili? Čítanie historických kníh vojnu nezastaví, ale pripomínať si ju prostredníctvom literatúry je podľa môjho názoru nevyhnutné!“ uzatvára Renata Póbišová.

Benjamin Frabklin: POLOVIČKA...

(dokončenie v tajničke)

pomôcky: AKTEN, OB, AKU, LAME, BROKE	podliak	zlomený, po anglicky	pevne stískal	skratka pre a dato	čmud	patriaci ujovi	horár	skratka pre kus	orgán zraku	vodné vtáky	české mužské meno
riečka v Rusku		zavanel slovenský kaštieľ						kruh			
1. časť tajničky								nemecká kartová hra striasaj			
vlni, po česky				stavba ponad rieku nedozeral na zver na paši				obidva výzva			
spisy, po nemecky				varené jedlo slovenská rieka				Univerzita Komenského (skr.) ovanulo			
neobrež						kryt motora auta chromý, po anglicky					
niečo		chytíť vápencová oblasť					svetová strana drobný motýľ				
EČV Dolného Kubína		plátam približne					51 rímskymi číslicami sídlo v Nigérii		ponáráj		obec pri komárne
druh papagája				iný názov Plaveckých ostrovov tam				priradovacia spojka plošná miera			
2. časť tajničky											
obsiahla						starorímska bohyňa rannej zory					

Správne vylúštenie tajničky z č. 24 znie: **Ak máš smolu pohryzie ťa aj slimák. Odmenu posielame Jozefovi Novákovi z Bratislavy.**

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovník@szpb.sk.

Noviny vychádzajú s finančnou podporou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

„Kto nepozná históriu, je odsúdený na jej opakovanie.“

Edmund Burke

Súťaž Bojovníka o knižné ceny

Pre čitateľov Bojovníka sme pripravili súťaž o zaujímavé knihy. Stačí odpovedať na otázku uvedenú nižšie a odpoveď poslať do našej redakcie na redakcia@bojovník.eu.

Otázka: **Kde sa nachádza prvý hrob neznámeho vojaka v Európe?**

Odpovede nám posielajte najneskôr do 31. januára 2023. Výhercu vyžrebujeme a odmeníme!

BOJOVNÍK
NOVINY ANTIFAŠISTOV

Vydáva Slovenský zväz protifašistických bojovníkov • Šéfredaktorka Lýdia Kokavcová, redaktori Sofia Prátorová, Martin Krno, web a FB: Ján Rohár a Branislav Balogh • Internet: www.szpb.sk a www.bojovník.eu, e-mail: redakcia@bojovník.eu • Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Štúrova 8, 815 72 Bratislava • IČO 00177431 • Neobjednané rukopisy a fotografie sa nevracajú • Vychádza dvojtýždne, cena jedného čísla 0,70 € (0,44 € pre predplatiteľov) • Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty • Objednávky (aj do zahraničia) vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, 820 14 Bratislava 214, e-mail: predplatne@slposta.sk • Tlač: DOLIS GOEN, s.r.o., Šklenárska 6, 811 02 Bratislava • Ročník XLVII (LXVIII) • Podávanie novinových zásielok povolené riaditeľom pošty pod č. 2606/93 zo dňa 27. 7. 1993 a RPR poštu Ba 12 z 15. 12. 1993 pod č. 191/93 • Index č. 49 036, ISSN 0323-2018 • ISSN 2585-9625 (online) • Evidenčné číslo: EV 204/08. Titul neprešiel jazykovou korektúrou.